

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

भारताचे राजपत्र

असाधारण
EXTRAORDINARY
 असाधारण

भाग 12 अनुभाग 1
Part XII Section 1
 भाग बारा अनुभाग १
 प्राधिकार से प्रकाशित
PUBLISHED BY AUTHORITY
 प्राधिकाराद्वारे प्रकाशित

सं. 1]	नई दिल्ली, 22 अक्टूबर 1997/30 आश्विन, (शक) 1919	[खंड 8
No. 1]	NEW DELHI, 22 OCTOBER 1997/30 ASHWINA, (SAKA) 1919	[Vol. 8
अंक १]	नवी दिल्ली, २२ ऑक्टोबर १९९७/३० आश्विन, शके १९१९	[खंड ८

स्वतंत्र संकलन महान् फाईल करण्यासाठी (या भागाला) वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

विधी और न्याय मंत्रालय

(निधारी विभाग)

नई दिल्ली, 22 अक्टूबर 1997/30 आश्विन, (शक) 1919

(1) वर्कमेन्स कॉम्पेन्शन एक्ट, 1923, (2) दि प्रेस कौन्सिल अॅक्ट, 1978, (3) दि मुस्लिम वुमन (प्रोटेक्शन ऑफ राइट्स आंन डीवोर्स) अॅक्ट, 1986, (4) नॅशनल कमिशन फॉर वुमन अॅक्ट, 1990, (5) दि रिलिजस् इंस्टीट्यूशन्स (ग्रिवेन्शन ऑफ भिसयुज) अॅक्ट, 1988, (6) वॉलिन्टरी डिपॉजिट्स (इम्युनिटिंग अॅन्ड एक्सम्प्लान्स) अॅक्ट, 1991, (7) दि इन्डिसेट रिप्रेझेटेशन ऑफ वुमन (प्रोहिविशन) अॅक्ट, 1986, (8) दि सिटीजनशिप अॅक्ट, 1955 के मराठी अनुवाद राष्ट्रपती के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और ये प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, 1973 (1973 का 50) की धारा 2 के खंड (क) के अधीन उनके मराठी प्राधिकृत पाठ समझे जाएंगे।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE

(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, Dated 22nd October 1997/30 Ashwina (SAKA) 1919

The Translations in Marathi of the (1) Workmen's Compensation Act, 1923, (2) Press Council Act, 1978, (3) Muslim Women (Protection of Rights on Divorce) Act, 1986, (4) National Commission for Women Act, 1990, (5) Religious Institutions (Prevention of Misuse) Act, 1988, (6) Voluntary Deposits (Immunities and Exemptions) Act, 1991 (7) Indecent Representation of Women (Prohibition) Act, 1986, (8) Citizenship Act, 1955 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (a) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

विधी व न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नवी दिल्ली, दिनांक २२ ऑक्टोबर १९९७/३० आश्विन, शके १९९९

पुढील अधिनियमांचे म्हणजे (१) कामगार भरपाई अधिनियम, १९२३, (२) वार्ताहर परिषद अधिनियम, १९७८, (३) मुस्लीम स्त्रिया (घटस्फोटानंतर अधिकार संरक्षण) अधिकार, १९८६, (४) राष्ट्रीय महिला आयोग अधिनियम, १९९०, (५) धार्मिक संस्था (दुरुपयोगास प्रतिबंध) अधिनियम, १९८८, (६) ऐच्छिक ठेवी (उन्मुक्ती आणि सूट) अधिनियम, १९९१, (७) स्त्रियांचे असम्यव प्रतिरूपण (प्रतिबंध) अधिनियम, १९८६, (८) नागरिकत्व अधिनियम, १९५५ या अधिनियमांचे मराठी अनुवाद याद्वारे राष्ट्रपतीच्या प्राधिकाराने प्रसिद्ध करण्यात येत असून “प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, १९७३” (१९७३ चा अधिनियम क्रमांक ५०) याच्या कलम २, खंड (क) अन्वये हे अनुवाद त्या अधिनियमांचे प्राधिकृत पाठ आहेत असे समजले जाईल.

निर्देशसूची

INDEX

अधिनियमाचे नाव Name of the Act	पृष्ठ क्रमांक Page No.
१. कामगार भरपाई अधिनियम, १९२३ The Workmen Compensation Act, 1923.	३
२. वार्ताहर परिषद अधिनियम, १९७८ The Press Council Act, 1978.	३६
३. मुस्लिम स्त्रिया (घटस्फोटानंतर अधिकार संरक्षण) अधिकार अधिनियम, १९८६ The Muslim Women (Protection of Rights on Divorce) Act, 1986.	४३
४. राष्ट्रीय महिला आयोग अधिनियम, १९९० The National Commission for Women Act, 1990	४६
५. धार्मिक संस्था (दुरुपयोगास प्रतिबंध) अधिनियम, १९८८ The Religious Institutions (Prevention of Misuse) Act, 1988.	५१
६. ऐच्छिक ठेवी (उन्मुक्ती आणि सूट) अधिनियम, १९९१ The Voluntary Deposits (Immunities and Exemptions) Act, 1991.	५४
७. स्त्रियांचे असम्यव प्रतिरूपण (प्रतिबंध) अधिनियम, १९८६ The Indecent Representation of Women (Prohibition) Act, 1986.	५६
८. नागरिकत्व अधिनियम, १९५५ The Citizenship Act, 1955.	५९

कामगार भरपाई अधिनियम, १९२३

(१९२३ चा अधिनियम क्रमांक ८)

(३१ ऑक्टोबर १९२६ रोजी प्रथाविद्यमान)

[५ मार्च, १९२३]

विशिष्ट वगातील नियोक्त्यांनी आपल्या कामगारांना अपघातामुळे झालेल्या इजेवडल भरपाई देण्याबाबत उपबंध करण्यासाठी अधिनियम.

ज्याअर्थी, विशिष्ट वगातील नियोक्त्यांनी आपल्या कामगारांना अपघातामुळे झालेल्या इजेवडल भरपाई देण्याबाबत उपबंध करणे समयोचित आहे; त्याअर्थी याद्वारे पुढीलप्रमाणे अधिनियमित करण्यात येत आहे:—

प्रकरण पहिले

प्रारंभिक

१. (१) या अधिनियमाला 'कामगार भरपाई अधिनियम, १९२३' असे म्हणता येईल.

संक्षिप्त नाव,
विस्तार व प्रारंभ.

* [२) त्याचा विस्तार * * * संपूर्ण भारतभर आहे.]

(३) तो १ जुलै, १९२४ रोजी अंमलात येईल.

२. (१) या अधिनियमामध्ये, विषय किंवा संदर्भ यात काहीही प्रतिकूल नसेल तर,—

व्याख्या.

(ख) "आयुक्त" याचा अर्थ, कलम २० खाली नियुक्त केलेला श्रमिक भरपाई आयुक्त, असा आहे;

(ग) "भरपाई" याचा अर्थ, या अधिनियमाद्वारे उपबंधित करण्यात आल्याप्रमाणे भरपाई, असा आहे;

* (घ) "अवलंबित व्यक्ती" याचा अर्थ, मृत कामगाराचे पुढीलपैकी कोणतेही नातेवाईक, असा आहे, ते असे:—

(एक) विधवा, अज्ञान [औरस किंवा दत्तक मुलगा] आणि अविवाहित [औरस किंवा दत्तक मुलगी] किंवा विधवा आई; आणि

(दोन) कामगाराच्या मृत्यूच्या वेळी त्याच्या कमाईवर संपूर्णत: अवलंबून असल्यास, वयाची १८ वर्षे झालेली असून विकल असणारा मुलगा किंवा मुलगी;

(तीन) कामगाराच्या मृत्यूच्या वेळी त्याच्या कमाईवर संपूर्णत: किंवा अशत: अवलंबून असल्यास,—

(क) विष्णुर,

(ख) आई-वा-बाप—विधवा आई वगळून,

(ग) अज्ञान [औरस किंवा दत्तक मुलगा] अविवाहित [अनौरस किंवा दत्तक मुलगी] अथवा विवाहित व अज्ञान असल्यास किंवा विधवा व अज्ञान असल्यास औरस किंवा अनौरस मुलगी,

१. उद्देश व कारणे यांच्या निवेदनाकरिता पहा—गेंड्रेट ऑफ इंडिया, १९२२—भाग पाच, पृ. ३१३ आणि संयुक्त समितीच्या अहवालाकरिता पहा—कित्ता, १९२३—भाग पाच, पृ. ३७.

हा अधिनियम 'वन्हाड विधि अधिनियम, १९४१' (१९४१ चा ४) याद्वारे वन्हाडवर, १९६२ चा विनियम १२-कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे गोवा, दमण व दीव यांवर, १९६३ चा विनियम ६-कलम २ व पहिली अनुसूची यांद्वारे दादरा व नगरहवेली यांवर, १९६३ चा विनियम ७-कलम ३ व पहिली अनुसूची यांद्वारे पांडिचेरीवर आणि १९६५ चा विनियम ८-कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे लखदीव, मिनिकॉय व अमिनदिवी बेटांवर विस्तारित करण्यात आला आणि तसेच 'खोडमाळ विधि विनियम, १९३६' (१९३६ चा ४) कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे खोडमाळ जिल्ह्यात आणि 'अंगुल विधि विनियम, १९३६' (१९३६ चा ५) कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे अंगुल जिल्ह्यात अंमलात आल्याचे घोषित करण्यात आले.

हा अधिनियम बंगालला लागू करताना बंगाल टाऊट्स ऑफ, १९४२' (१९४२ चा बंगाल अधिनियम ५) आणि 'कामगार भरपाई (बंगाल विशेषान) अधिनियम, १९४२' (१९४२ चा बंगाल अधिनियम ६) याद्वारे विशेषाधित करण्यात आला. हा अधिनियम सिवकीम राज्याला १ नोव्हेंबर, १९८६ पासून लागू करण्यात आला. पहा जीएसआर. ५२९ (इ) दि. ३० डिसेंबर, १९८६.

'शिकाऊ उमेदवार अधिनियम, १९६१' (१९६१ चा ५१) याखालील शिकाऊ उमेदवारांना हा अधिनियम लागू करताना त्या अधिनियमाचे कलम १६ व अनुसूची यांद्वारे यात बदल केला आहे.

२. अनुकूलन आदेश, १९५० द्वारे मूळ पोटकलमाएवजी घातले.

३. १९६१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे "भाग ख राज्ये खेरीजकरून" याएवजी घातलेले "जम्मू व काश्मीर राज्य खेरीजकरून" हे शब्द १९७० चा अधिनियम ५१-कलम २ व अनुसूची यांद्वारे गाठले. (१ सप्टेंबर, १९७१ रोजी व तेज्ज्वापासून).

४. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम २ द्वारे संड (क) गाठला (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्वापासून).

५. वरील अधिनियमाच्या कलम २ द्वारे पूर्वीच्या खंडाएवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्वापासून).

६. १९१५ चा अधिनियम ३०, कलम २ (क) (एक) (एक) द्वारे घातले

७. वरील अधिनियमाच्या कलम २ (क) (एक) (दोन) द्वारे घातले.

(घ) अज्ञान भाऊ किंवा अविवाहित बहीण किंवा अज्ञान असत्यास, विवधवा बहीण,
 (इ) विधवा सूत,
 (च) त्याच्या अभोदर मरण पावलेल्या मुलांचे अज्ञान अपत्य,
 (छ) त्याच्या अभोदर मरण पावलेल्या मुलीच्या अज्ञान अपत्यांचे आईदाप जिवंत
 नस्तील तर असे अपत्य,
 (ज) कामगाराचे आईदाप जिवंत नस्तील तर पैतॄका आजा/आजी;]

^१[स्पष्टीकरण.—उपखंड (दोन) दरमि उपखंड (तीन) च्या वाव (च) आणि (छ) च्या प्रयोजनार्थ, मुलगा, मुलगी किंवा मुल यांच्या संदर्भामध्ये अनुभव इतक मुलगा, मुलगी, किंवा मूल यांचा समावेश आहे.]

(इ) "नियोक्ता" यामध्ये, कोणताही व्यक्तिसंघ—मग तो निगमित असो किंवा नसो—आणि नियोक्त्याचा कोणताही व्यवस्थापन अभिकर्ता आणि मृत नियोक्त्याचा वैध प्रतिनिधी यांचा, आणि कामगाराने ज्या व्यक्तीशो नोकरीचा किंवा शिकाऊ उमेदवारीचा कदार केला आहे त्या व्यक्तीने त्या कामगाराची सेवा अन्य व्यक्तीला तास्पुरती उत्तमवार दिलेली असेल किंवा मोलाने दिलेली असून तो कामगार अशा अन्य व्यक्तीहीठी काम करीत असेल तेच्हा, त्या व्यक्तीचा समावेश होतो;

(च) “धृदस्थापन अभिकर्ता” नावा अर्थ, जी व्यक्ती अन्य व्यक्तींवा प्रतिनिधी म्हणून अशा अन्य व्यक्तींवा उदीम किंवा धंदा चालविष्णुसाठी नियुक्त केलेली असेल किंवा कार्य करत असेल अशी कोणतीही व्यक्ती, असा आहे, पण त्यामध्ये नियोक्त्यावा ताबेदार असणाऱ्या एखाद्या कारभान्याचा समावेश होत नाही;

^३ [(च्च) “अज्ञान व ज्ञानी” याचा अर्थ, जिच्या वयाला अठरा वर्षे झालेली नाहीत अशी व्यक्ती, असा आहे;]

(छ) “जांशिक निःसमर्थता” याचा अर्थ, ज्या वाबतीत निःसमर्थता तात्पुरत्वा स्वरूपाची असते त्या वाबतीत, ज्यामुळे निःसमर्थता उद्भवली त्या अंपघाताच्या वेळी कामगार ज्या कोणत्याही कामध्यात होता त्या कामध्यातील त्यांची अर्थर्जनकमता ज्या निःसमर्थतेमुळे कमी होते अशी निःसमर्थता अणि निःसमर्थता कायम स्वरूपाची असते त्या वाबतीत, त्या वेळी तो जो कामधंदा पत्करण्यास सक्षम होता असा प्रत्येक प्रकारच्या कामध्यातील त्याची अर्थर्जनकमता ज्या निःसमर्थतेमुळे कमी होते अशी निःसमर्थता, असा आहे. परंतु, [पहिल्या अनुसूचीच्या दुसऱ्या भागामध्ये] विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रत्येक इजेंब पर्यादिसान कायमच्यां आंशिक निःसमर्थतेमध्ये होते असे मानण्यात येईल;

(ज) "विहित" याचा अर्थ, या अधिनियमाकाली केलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेले, असा आहे;

(क) “अहताप्राप्त वैद्यक व्यवसायी” याचा अर्थ, वैद्यक व्यवसायीची नोंदवणी ही ठेवण्याबाबत उपबंध करणारा कोणताही [केंद्रीय अधिनियम, प्रांतीय अधिनियम] किंवा एखाद्या [राज्य] विधान-मंडळाचा अधिनियम] यासाली * * * नोंदवणी केलेली कोणतीही व्यक्ती किंवा जेपे असा लगतपूर्वी उल्लेखिलेला कोणताही अधिनियम अमलात नाही अशा कोणत्याही क्षेत्रामध्ये, राज्य शासनाने शासकीय राजवटातले अधिसूचनेद्वारे, भा अधिनियमाच्या प्रयोगजनासाठी अंहृताप्राप्त वैद्यक व्यवसायी असल्याचे जाहीर केलेली कोणतीही व्यक्ती, असा आहि;

(द) "खलाशी" याचा वर्थ, कोणत्यांनी * * * * * जहाजावरील धनिकगणापैकी असणारी कोणतींदी ते स्त्री अमा आहे पण कामधो [वृत्त] उपरांत तीक्ष्णपैकी असतेहो दोन त्राही:

(३) “संपूर्ण निःसमर्थता” याचा अर्थ, ज्या निःसमर्थतेमुळे,—मग ती तात्पुरत्या स्वरूपाची असो किंवा कायम स्वरूपाची असो,—एखादा कामगार अशी निःसमर्थता ज्या अपघातामुळे उद्भवली त्या अपवाताच्या वेळी तो जे जे काम पार पाडण्यास समर्थ होता ती सगळी कामे पार पाडण्यास असमर्थ होतो ती निःसमर्थता असा आहे.

१. १९५५ चा अधिनियम ३०, कलम २ (क.) (तीन) द्वारे घातले.
  २. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम २ द्वारे घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्वापासून).
  ३. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम २ द्वारे “पहिल्या अनुसूचीमध्ये” या शब्दाएवजी घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेज्वापासून).
  ४. अनुकूलन आदेश, १९५० द्वारे “मध्यवर्ती विधानसंडळाचा अधिनियम किंवा भारतातील एखाद्या प्रांतामध्ये कोणेही विधानमंडळ असल्यास त्याचा अधिनियम” या शब्दाएवजी घातले.
  ५. अनुकूलन आदेश (क्रमांक ३), १९५६ द्वारे “भाग क राज्याच्या किंवा भाग ख राज्याच्या” याएवजी घातले.
  ६. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम २ द्वारे विवित शब्द गाठले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्वापासून).
  ७. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम २ द्वारे खड (व.) गाठला.
  ८. वरील अधिनियमाच्या कलम २ द्वारे “नोंदवलेल्या” हा शब्द गाठला.
  ९. वरील अधिनियमाच्या कलम २ द्वारे “अशा कोणत्याकी” या शब्दाएवजी घातले.

[परंतु, पहिल्या अनुभूचीच्या पहिल्या भागामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रत्येक इजेमुळे, किंवा त्या अनुभूचीच्या दुसऱ्या भागामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही इजोचा एकत्रितार्थ विचार केला असता उक्त दुसऱ्या भागामध्ये त्या इजांच्या उल्लेखासमोर विनिर्दिष्ट केल्याप्रवाणे अर्थांजिनक्षमतेत आलेल्या हानीची एकदर टक्केवारी शंभर टक्के किंवा त्याहून अधिक असते तेव्हा त्यामुळे, कायथची संपूर्ण निःसमर्थता उद्भवते असे मानण्यात येईल ;]

(इ) “वेतन” यामध्ये, प्रवासमत्ता अयवा कोणत्याही प्रवासाविषयक सवलतीचे मूल्य किंवा नियोक्त्याने कोणत्याही पेन्शन दिल्यापोटी किंवा भविष्य निधीपोटी दिलेले अंगदान अयवा कामगारांच्या वापरांच्या स्वरूपामुळे त्याच्यावर कराना लागणारा कोणत्याही विशेष खर्च भागविण्यासाठी कामगाराला दिलेली रक्कम दगडाळा, पैशांच्या स्वरूपात जिचे मोल ठरवता येण्यासारखे आहे अशी कोणतीही विशेष सवलत किंवा असा लाभ यांचा समावेश होतो ;

(द) “कामगार” याचा अर्थ, जी कोणी व्यक्ती (जिचा रोजगार नैमित्तिक स्वरूपाचा आहे आणि नियोक्त्याच्या उदीम किंवा धदा याच्या प्रयोजनांसाठी नव्हे तर अन्यथा जी कामावर ठेवली आहे असा व्यक्तिहून अन्य) —

(एक) [रेल्वे अधिनियम, १९८९ (१९८९ चा २४) याच्या कलम २ च्या खंड (३४) मध्ये] व्याख्या केल्याप्रमाणे रेल्वे कर्मचारी असून एखाद्या रेल्वेच्या कोणत्याही प्रशासकीय, जिल्हा किंवा उपविभागीय कायरिल्यात कायथची नेमलेली नाही आणि दुसऱ्या अनुभूचीमध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे अशा कोणत्याही पदी नेमलेली नाही, किंवा

[(एक) (क) नौकाधिपती, खलाशी किंवा जहाजाच्या नाविकगणाचे इतर सदस्य,

(ख) कप्तान किंवा विभानाच्या कर्मचारीगणाचे इतर सदस्य,

(ग) मोठार वाहनाच्या संवंधात चालक, मदतनीस, यांत्रिक, स्वच्छक किंवा इतर कोणत्याही नात्याने भरती केलेली व्यक्ती,

(घ) एखाद्या कंपनीने परदेशात काम करण्यासाठी भरती केलेली,

आणि अनुभूची दोनमध्ये निर्देशिल्याप्रमाणेच्या कोणत्याही नात्याने भारताबाबूर नोकरीस लावलेली व्यक्ती आणि भारतामध्ये नोंदवलेले जहाज, विमान किंवा घोटार वाहन किंवा प्रकरणपरवे कंपनी, किंवा ;]

(दोन) दुसऱ्या अनुभूचीमध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे अशा कोणत्याही पदी * * * * * नेमलेली आहे,

ती व्यक्ती, असा आहे—मग तिच्या नोकरीची संविदा हा अधिनियम पारित होण्यातूर्वी केले नी असो वा नंतर केलेली असो आणि अशी संविदा व्यक्त असो वा उपलक्षित असो, तोडी असो वा लेखी असो; पण त्यामध्ये [संघराज्याच्या राणस्त सेनेचा] * * * * सदस्य या नात्याने काम करण्याच्या कोणत्याही व्यक्तीचा समावेश होत नाही; आणि इजा पोकलेल्या कामगाराच्या कोणत्याही उल्लेखामध्ये, जर असा कामगार मूळू पावला असेल तर त्याच्या अवर्लंबित व्यक्तीच्या किंवा त्यांपैकी कोणत्याही व्यक्तीच्या उल्लेखाचा समावेश होतो.

(२) स्थानिक प्राधिकरणाच्या किंवा “[गासनात्या वतीने कार्य करण्याचा] कोणत्याही विभागाच्या शक्ती वापरणे आणि कर्तव्ये पार पाडणे हा या कलमाच्या प्रयोजनार्थ, विलळ उद्देश असल्याचे दिसून येत नसेल तर, अशा प्राधिकरणाचा किंवा विभागाचा उदीम किंवा धंदा असल्याचे मानले जाईल.

(३) एखादा व्यवसाय धोक्याचा असल्याविषयी केंद्र शासन किंवा राज्य शासन यांची खात्री पटली असून त्या व्यवसायात कामाळा असेला कोणत्याही व्यक्तिवर्ग अनुभूचीमध्ये जादा दाखल कराव्याचा झाल्यास, केंद्र शासन किंवा राज्य शासन तसेच करण्याचा आपला उद्देश असल्यावदल शासकीय राजपत्रातोल अधिसूचनेद्वारे, किमान तोवा महिन्याची नोंदीस देऊन, नंतर तशाच अधिसूचनेद्वारे त्याप्रमाणे भर घालू शकेल आणि तदनंतर या अधिनियमावर उपवर्त, केंद्र शासनाने काढलेल्या अधिसूचनेसंबंधात त्या राज्यक्षेत्राला लागू वसेल त्या राज्यक्षेत्राला किंवा राज्य शासनाने काढलेल्या अधिसूचनेसंबंधात त्या राज्यात अशा व्यक्तिवर्गात लागू होतील :

१. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम २ द्वारे मूळ परंतुकाणेवजी घातले (१ केब्रुवारी, १९६२ रोजी व तेव्हापासून).

२. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम २ (क) (दोन) (एक) द्वारे मूळ मजकुराणेवजी घातले.

३. वरोल अधिनियमाच्या कलम २ (क) (दोन) (दोन) द्वारे घातले.

४. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम २ द्वारे “अंगेहनतीच्या कामावरील किंवा” हे शब्द गाढले.

५. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम २ द्वारे मूळ मजकुर गाढला (१ जुलै, १९८४ रोजी व तेव्हापासून).

६. अनुकूलन आवेश, १९९० याद्वारे “हिंज खेस्टीच्या नौसेनेचा, भूसेनेचा किंवा वायुसेनेचा” याएवजी घातले.

७. अनुकूलन आवेश, १९९७ द्वारे “किंवा रॉयल इंडियन मरीन सर्विसेचा” हे शब्द गाढले.

८. वरोल आदेशाद्वारे “शासनाच्या” या घटाएवजी घातले.

९. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम २ (ख) द्वारे मूळ पोट कलमाएवजी घातले.

परंतु, अशी भर घालताना, केंद्र शासन किंवा प्रकरणपरत्वे, राज्य शासन, या अधिनियमाचे उपबंध अशा व्यक्तिवर्गाना फक्त विनिर्दिष्ट इजांच्या संबंधात लागू होतील असे निर्देश देऊ शकेल.]

प्रकरण दुसऱ्ये

कामगारांना भरपाई

नियोक्त्याचे भरपाई ३. (१) जर कामगाराला, त्याच्या कामधंद्यामुळे आणि त्याच्या ओघात उद्भवलेल्या अपघाताने शारीरिक इजा पोहोचली तर, त्याचा नियोक्ता या प्रकरणाच्या उपबंधानुसार भरपाई देण्यास दायी होईल :

परंतु,—

(क) या इजेमुळे कामगाराला [तीन] दिवसांपेक्षा अधिक काळ संपूर्णतः किंवा आंशिक निःसमर्थता येत नाही अशा कोणत्याही इजेच्या संबंधात ;

(ख) (एक) कामगार त्यावेळी मध्याच्या किंवा अंमली पदार्थाच्या नशेत असणे, किंवा

(दोन) कामगारांची सुरक्षितता साधण्यासाठी स्पष्टपणे दिलेला अदेश किंवा स्पष्टपणे केलेला नियम कामगाराने बुद्धिपुरस्सर न पाळणे, किंवा

(तीन) कामगारांची सुरक्षितता साधण्यासाठी ज्याची तरतुद केली असल्याचे आपणास माहीत आहे असे कोणतेही सुरक्षा साधन किंवा अन्य साधन बुद्धिपुरस्सर काढून ठाकणे किंवा त्याकडे दुलक्ष करणे,

यांच्याशी ज्याचा कारणसंबंध प्रत्यक्षपणे जोडता येण्यासारखा आहे अशा अपघातामुळे [घडून आलेल्या ज्या इजेचे पर्याप्त नव्यात [किंवा कायमच्या संपूर्ण निःसमर्थतेत] झालेले नाही अशा] कोणत्याही इजेच्या संबंधात,

* * * * *

—नियोक्ता दायी असणार नाही.

[(२) जर तिसऱ्या अनुसूचीच्या भाग क मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही कामधंद्यात असलेल्या कामगाराला त्या कामधंद्यामुळे विशेषकरून उद्भवणारा व्यवसायजन्य रोग म्हणून त्यामध्ये विनिर्दिष्ट केलेला कोणताही रोग जडला, अथवा जर एखादा कामगार ज्याच्या नोकरीत तिसऱ्या अनुसूचीच्या भाग ख मध्ये विनिर्दिष्ट केलेला कोणताही कामधंदा किमान सहा महिने इतक्या सलग कालावधीत (या कालावधी-मध्ये त्याच प्रकारच्या कामधंद्यात अन्य कोणत्याही नियोक्त्याकडे केलेला नोकरीचा कालावधी समाविष्ट असणार नाही) करत होता त्या नियोक्त्याकडे नोकरीला असताना त्याला त्या कामधंद्यामुळे विशेषकरून उद्भवणारा व्यवसायजन्य रोग म्हणून विनिर्दिष्ट केलेला रोग जडला, अथवा जर एखादा कामगार तिसऱ्या अनुसूचीच्या भाग ग मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही कामधंद्यात एक किंवा त्याहून अधिक नियोक्त्यांकडे केंद्र शासन अशा प्रयेक कामधंद्याच्या संबंधात विनिर्दिष्ट करील तितक्या सलग कालावधीत नोकरीला असताना, त्याला त्या कामधंद्यामुळे विशेषकरून उद्भवणारा व्यवसायजन्य रोग म्हणून विनिर्दिष्ट केलेला रोग जडला तर, असा रोग जडणे ही या कलमाच्या अर्थानुसार अपघातामुळे झालेली इजा कासल्याचे मानण्यात येईल आणि विरुद्ध शाब्दीत झाले नाही तर, तो अपघात त्या कामधंद्यामुळे आणि त्याच्या ओघात उद्भवला असल्याचे मानले जाईल :

[परंतु, जर—

(क) एखादा कामगार तिसऱ्या अनुसूचीच्या भाग ग मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही कामधंद्यात एका किंवा त्याहून अधिक नियोक्त्यांकडे नोकरीला असताना, त्याला त्या कामधंद्यामुळे विशेषकरून उद्भवणारा व्यवसायजन्य रोग म्हणून त्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेला रोग ज्या सलग कालावधीच्या दरम्यान जडला तो कालावधी त्या कामधंद्याबाबत या पोटकलमाखाली विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीपेक्षा कमी आहे; आणि

(ख) तो रोग त्या कामधंद्यामुळे आणि त्याच्या ओघात उद्भवला आहे, असे शाब्दीत झाले तर, असा रोग जडणे ही या कलमाच्या अर्थानुसार अपघातामुळे झालेली इजा असल्याचे मानले जाईल :

१. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ३ द्वारे “सरत” या शब्दाएवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

२. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ३ द्वारे “कामगाराला होणाऱ्या” या शब्दाएवजी घातले.

३. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ३ (क) द्वारे घातले.

४. १९२९ चा अधिनियम ५, कलम २ द्वारे “किंवा” हा शब्द व खंड (ग) गाळला.

५. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ३ द्वारे मूळ पोटकलमे (२) व (३) यांएवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

६. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम ३ द्वारे घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून)

परंतु आणखी असे की, त्या कामगाराने, तिसन्या अनुसूचीच्या भाग ख सध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही कामधंदात कोणत्याही नियोक्त्याकडे अथवा त्याच अनुसूचीच्या भाग ग मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही कामधंदात एका किंवा त्याहून अधिक नियोक्त्यांकडे, त्या कामधंदावाबत या पोट-कलमाखाली विनिर्दिष्ट केलेल्या सलग कालावधीत नोकरी केली आहे त्या कामगाराला अशी नोकरी समाप्त झाल्यानंतर, त्या कामधंदामुळे विशेषकरून उद्भवणारा व्यवसायजन्य रोग म्हणून उक्त भाग ख किंवा, प्रकरणपरत्वे, भाग ग यांमध्ये विनिर्दिष्ट केलेला कोणताही रोग जडला आणि असा रोग त्या कामधंदामुळे उद्भवला असे शावीत झाले तर, तो रोग जडणे ही या कलमाच्या अर्थानुसार अपघातामुळे झालेली इजा असल्याचे मानले जाईल.]

[(२) तिसन्या अनुसूचीच्या भाग ग मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही कामधंदात असलेल्या कामगाराला जर, त्या कामधंदामुळे विशेषकरून उद्भवणारा जोः व्यवसायजन्य रोग जडणे ही या कलमाच्या अर्थानुसार अपघातामुळे झालेली इजा असल्याचे मानले जाते असा कोणताही व्यवसायजन्य रोग जडला आणि असा कामधंदा त्याने एकाहून अधिक नियोक्त्यांकडे केला असेल तर, असे सर्व नियोक्ते परिस्थितीनुरूप आयुक्ताला योग्य वटेल तितक्या प्रमाणात भरपाई देण्यास दायी होतील.]

(३) तिसन्या अनुसूचीमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या कामधंदांच्या उल्लेखांमध्ये कोणत्याही कर्णनाचा कामधंदा अधिक समाविष्ट करावयाचा झाल्यास, [केंद्र शासन किंवा राज्य शासन] तसे करण्याचा आपला उद्देश असल्यावहूल तीन महिन्यांहून कमी नाही इतक्या मुदतीची नोटीस शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेंद्वारे देऊन नंतर तशाच अधिसूचनेंद्वारे त्याप्रमाणे भर घाल शकेल, आणि याप्रमाणे अधिक समाविष्ट केलेल्या कामधंदाच्या बाबतीत या कलमाच्या प्रयोगजनार्थ, कोणते रोग त्या त्या कामधंदामुळे विशेषकरून उद्भवणारे व्यवसायजन्य रोग म्हणून मानले जातील ते विनिर्दिष्ट करील, आणि तदनंतर पोट-कलम (२) चे उपबंध, [केंद्र शासनाने काढलेल्या अधिसूचनेसंबंधात, हा अधिनियम लागू होते अशा राज्यक्षेत्रांमध्ये किंवा राज्य शासनाने काढलेल्या अधिसूचनेच्या बाबतीत राज्यात] जणू काही असे रोग त्या कामधंदामुळे विशेषकरून उद्भवणारे व्यवसायजन्य रोग म्हणून या अधिनियमांद्वारे जाहीर करण्यात आलेले असावेत त्याप्रमाणे [* * * लागू होतील].

(४) [पोट-कलमे (२), (२क)] आणि (३) यांद्वारे उपबंधित केले असेल तेवढे सोडून एरव्ही कामगाराला कोणत्याही रोगाच्या संबंधात, त्याच्या कामधंदामुळे आणि त्याच्या ओघात उद्भवणाऱ्या अपघाताने झालेल्या विनिर्दिष्ट इजेची त्या रोगाचा कारणसंबंध *** प्रत्यक्षपणे जोडता येणासारखा नसेल तर, कोणतीही भरपाई प्रदेय होणार नाही.

(५) एखादा कामगाराने कोणत्याही इजेच्या संबंधात नियोक्त्याविश्वद्व किंवा अन्य कोणत्याही व्यक्तीविश्वद्व दिवाणी न्यायालयात नुकसानीचा दावा दाखल केला असेल तर, यात अंतभूत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे त्याला भरपाई मिळण्यावाबत कोणताही अधिकार प्रदान होतो असे मानले जाणार नाही; आणि—

(क) जर त्याने आयुक्ताकडे कोणत्याही इजेच्या संबंधात भरपाईची मागणी दाखल केली असेल; किंवा

(ख) जर या अधिनियमाच्या उपबंधानुसार इजेच्या संबंधात भरपाई देण्याचे उपबंधित करणारे संमतिपत्र कामगार आणि त्याचा नियोक्ता यांच्या दरम्यान झाले असेल तर, त्या इजेच्या संबंधात कामगाराला कोणत्याही न्यायालयात नुकसानीचा दावा चालवता येणार नाही.

*[४. (१) या अधिनियमाच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, भरपाईची रक्कम पूढीलप्रमाणे असेल, ती भरपाईची रक्कम. अशी—

(क) इजेच्ये मृत्यू घडून आलेला असेल तर : मृत कामगाराच्या मासिक वेतनाच्या [पन्नास] टक्क्यांइतक्या रकमेस संबंधित गुणकांद्वारे गुणून येणाऱ्या रकमेइतकी रक्कम ; किंवा

[पन्नास] हजार रुपये,
यांपैकी जी अधिक असेल ती रक्कम ;

१. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम ३ द्वारे मूळ पोट-कलम (२क) याएवजी घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेह्वापासून).

२. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ३ (ख) (एक) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

३. वरील अधिनियमाच्या कलम ३ (ख) (दोन) द्वारे घातले.

४. १९७० चा अधिनियम ५१, कलम २ व अनुसूची यांद्वारे विवक्षित शब्द गाळले.

५. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ३ द्वारे “पोट-कलम (२)” या शब्दाएवजी हे शब्द घातले.

६. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ३ द्वारे “सर्वस्वी आणि” हे शब्द गाळले.

७. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम ३ द्वारे मूळ कलम ४ एवजी घातले (१ जुलै, १९८४ रोजी व तेह्वापासून).

८. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ४ (क) (एक) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

(ख) इजेमुळे कायमची संपूर्ण निःसमर्थता उद्भव- : इजा झालेल्या कामगाराच्या मासिक वेतनाच्या लेली असेल तर [माठ] टक्क्यांइतक्या रकमेस संबंधित गुणकाने गुणून येणाऱ्या रकमेइतकी रकम ; किंवा [माठ] हजार रुपये, यांपैकी जी अधिक असेल ती रकम;

स्पष्टीकरण एक.—खंड (क) आणि खंड (ख) च्या प्रयोजनार्थ, कामगाराच्या संदर्भात, “संबंधित गणक” याचा अर्थ, अनुसूची चारच्या दुसऱ्या स्तंभात, त्या अनुसूचीच्या पहिल्या स्तंभातील नोंदीसमोर विनिर्दिष्ट केलेला आणि भरपाईची रकम देय होण्याच्या तारखेच्या लगतपूर्वीच्या, त्या कामगाराच्या वाढदिवसाच्या तारखेस त्याच्या बद्याच्या पूर्ण वर्षाइतकी संख्या दर्शविणारा गुणक, असा आहे;

स्पष्टीकरण दोन.—ज्या कामगारावे नासिक वेतन [दोन हजार रुपयांचून] अधिक आहे त्याच्या बाबतीत, खंड (क) आणि खंड (ख) च्या प्रयोजनार्थ, त्यावे नासिक वेतन फक्त [दोन हजार रुपये] असल्याचे भानप्यात येईल;

(ग) इजेमुळे कायमची आंशिक निःसमर्थता : (एक) पहिल्या अनुसूचीच्या दुसऱ्या भागामध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या इजेच्या संबंधात, कायमच्या संपूर्ण निःसमर्थतेबाबत प्रदेय होऊ शकेल अशी भरपाईची जितकी टक्केवारी, त्या इजेमुळे अर्थर्जनक्षमतेच्या झालेल्या हानीची टक्केवारी म्हणून त्यांची विनिर्दिष्ट केलेली आहे अशी टक्केवारी, आणि

(दोन) पहिल्या अनुसूचीमध्ये विनिर्दिष्ट न केलेल्या कोणत्याही इजेच्या संबंधात, कायमच्या संपूर्ण निःसमर्थतेबाबत प्रदेय होणाऱ्या भरपाईची जितकी टक्केवारी त्या इजेमुळे (अर्हताप्राप्त वैद्यक घ्यवऱ्यांनी निधारीत केलेल्या) अर्थर्जनक्षमतेच्या कायमच्या झालेल्या हानीशी प्रमाणशीर असेल अशी टक्केवारी.

स्पष्टीकरण एक.—जेव्हा एकाच अपघातामुळे एकाहून अधिक इजा पोहोचल्या असतील तेव्हा, या शीर्षाखाली प्रदेय असलेली भरपाईची रकम एकदिन केली जाईल, पण ही रकम त्या इजेमुळे कायमची संपूर्ण निःसमर्थता आली असती तर जितकी रकम प्रदेय झाली असती तितक्या रकमेपेक्षा कोणत्याही बाबतीत अधिक होता कापा नवे;

स्पष्टीकरण दोन.—उपखंड (दोन) च्या प्रयोजनार्थ, अर्थर्जन क्षमतेची हानी निधारीत करताना, अर्हताप्राप्त वैद्यक घ्यवऱ्यां, अनुसूची एकमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या वैद्यक्यांच्या दर्शविणारा संबंधात अर्थर्जन क्षमतेच्या हानीची टक्केवारी लक्षात येईल;

(घ) एखाच्या इजेमुळे लात्पुरती निःसमर्थता: पोटकलम (२) च्या उपबंधाना अनुसरून त्या आली असेल—मग ती संपूर्णता: असो, कामगारांच्या नासिक वेतनाच्या पंचवीस किंवा आंशिक असो—तर टक्क्यांइतक्या रकमेचे अर्धमासिक प्रदान.

[(१ क) पोट-कलम (१) मध्ये काहोही अंतर्भूत असलेली भरपाईची रकम ठरवताना, आयुक्त, कोणतीही असल्यास, ती रकम अपघात ज्या देशात घडला असेल त्या देशाच्या कायद्यास अनुसरून कामगारास दिलेली भरपाईची रकम, कोणतीही असल्यास, दिघारात घेईल, आणि त्याने ठरावलेल्या रकमेतून, त्या देशाच्या कायद्यास अनुसरून कामगाराला दिलेली भरपाईची रकम वजा करील.]

(२) पोट-कलम (१) च्या खंड (घ) मध्ये निर्दिष्ट केलेले अर्धमासिक प्रदान हे,—

(एक) अशी निःसमर्थता अठावीस दिवस किंवा त्याहून अधिक काळ टिकून राहते तेव्हा, निःसमर्थता आल्याच्या दिनांकापासून, किंवा

(दोन) अशी निःसमर्थता अठावीस दिवसांविधा कमी काळ टिकून राहते तेव्हा, निःसमर्थता आल्याच्या दिनांकापासून तीन दिवसांचा प्रतीक्षा कालावधी संपल्यानंतर सोळाच्या दिवशी आणि त्यानंतर निःसमर्थता चालू असेनोपर्यंतचा काळ किंवा पाच वर्षे इतका काळ यांपैकी जी कमी असेल त्या काळात अधीरी महिन्यांगणक प्रदेय होईल:

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ४ (क) (दोन) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

२. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ (क) (तीन) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

३. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ (ख) द्वारे घातले.

परंतु—

(क) कामगार ज्याला हक्कदार आहे अशी कोणतीही ठोक रक्कम किंवा पहिले अर्धमासिक प्रदान मिळण्यापूर्वी कामगाराला निःसमर्थेतच्या कालावधीमध्ये भरपाईच्या रूपाने नियोक्त्याकडून मिळालेल्या कोणत्याही प्रसन्नाची किंवा भर्त्याची रक्कम अशा ठोक रक्कमेतून किंवा प्रकरणपरत्वे, अर्धमासिक प्रदानांमधून वजा केली जाईल; आणि

(ख) कोणत्याही बाबतीत, कामगाराला अपघातापूर्वी मिळणाऱ्या मासिक वेतनाच्या निम्नीकडून रक्कम अपघातानंतर त्याला मिळत असलेल्या वेतनाच्या निम्न्या रक्कमेपेक्षा काही रक्कमेने अधिक असलाय, तितक्या रक्कमेपेक्षा कोणतेही अर्धमासिक प्रदान अधिक असणार नाही.

स्पष्टीकरण.—कामगाराला त्याच्या वैद्यकीय उपचारार्थ, नियोक्त्याकडून जे कोणतेही प्रदान किंवा भत्ता मिळाला असेल ते प्रदान किंवा तो भत्ता, या परंतुकाच्या खंड (क) च्या अर्थानुसार, भरपाईच्या रूपाने त्याला मिळालेले प्रदान किंवा भत्ता असल्याचे मानले जाणार नाही.

(३) कोणतेही अर्धमासिक प्रदान ज्या दिनांकी देय होते त्या दिनांकापूर्वी निःसमर्थता समाप्त आल्यास, त्या अर्ध्या महिन्याच्या संबंधात, त्या अर्ध्या महिन्यातील निःसमर्थतेच्या कालावधीबद्दल प्रमाणशीर अशो रक्कम प्रदेय होईल.]

[(४) कामगाराचा मृत्यु जर इजेमुळे झाला असेल तर, नियोक्ता, पोट-कलम (१) खालील भरपाईच्या जोडीला, अशा कामगाराच्या अंत्यसंकाराच्या खर्चापोटी, त्याच्या अवलंबित ज्येष्ठ उत्तरजीवीस किंवा कामगाराची कोणीही अवलंबित व्यक्ती नसेल किंवा त्याच्या मृत्युच्या वेळी तो, त्याच्या अवलंबित राहत नसेल त्याचावतीत जी व्यक्ती तो प्रत्यक्ष खर्च करील त्या व्यक्तीस देण्यासाठी, आयुक्ताकडे रूपवे एक हजार एवढी रक्कम ठेवील.]

[४क. (१) कलम ४ खालील भरपाई देय होताच देण्यात येईल.

(२) मागणी करण्यात आलो असेल इतक्या भयदिवर्षतच्या भरपाईचे दायित्व नियोक्ता स्वीकारत नसेल अशा बाबतीत, तो जितके दायित्व स्वीकारील तितक्या भयदिवर्ष आधारीत असे तात्पुरते प्रदान करण्यास तो बाधलेला असेल, आणि असे प्रदान आयुक्ताकडे जमा केले जाईल किंवा, प्रकरणपरत्वे, कामगाराला दिले जाईल—मात्र त्यामुळे आणखी कोणत्याही हक्कमागणी करण्याच्या कामगाराच्या अधिकाराला बाध येणार नाही.]

[(३) कोणताही नियोक्ता या अधिनियमाखाली देय असलेली भरपाई तो देय झाली त्या दिनांकापासून एक महिन्याच्या आत देण्यास चुकूल त्याचावतीत, आयुक्त—

(क) नियोक्त्याला थकित रक्कमेच्या जोडीला, देय रक्कमेवरील दर साल दर शेकडा १२ दराने किंवा फेंड शासा शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशा कोणत्याही अनुसूचित वैका ज्या दराने रक्कम कर्जां देतात त्या कमाल दरोपेक्षा अधिक नसेल त्या दराने, सरलव्याप्त देण्याबाबत निर्देश देईल;

(ख) विलंबाला कोणतेही समर्थन नाही असे जे त्याचे मत झाले असेल तर, थक्कवाकीच्या जोडीला दड म्हणून अशा रक्कमेच्या पक्कास टक्क्याहून अधिक नाही इतकी रक्कम आणि तीवरील व्याज नियोक्ता देईल, असा निर्देश देईल:

परंतु, दंडप्रदान करण्यासंबंधीचा आवेदन, तो समत का करण्यात येऊ नये याचावतीत कारणे दाखविण्याची नियोक्त्याला वाजवी संवी दिल्याशिवाय, खंड (ख) अन्वये काढण्यात येणार नाही.

स्पष्टीकरण.—या पोट-कलमाच्या प्रयोजनार्थ, “अनुसूचित वैक” याचा अर्थ, “भारतीय रिजर्व वैक अधिनियम, १९३४” (१९३४ चा २) याच्या अनुसूची दोन मध्ये त्या वेळी समाविष्ट केलेली वैक, असा आहे.

(३क) पोटकलम-३ अन्वये देय असलेले व्याज कामगाराला किंवा, प्रकरणपरत्वे, त्याच्या अवलंबिताला देण्यात येईल आणि दंडाची रक्कम राज्य शासनाकडे जमा करण्यात येईल.]

५. *** [या अधिनियमामध्ये आणि त्याच्या प्रयोजनार्थ, “मासिक वेतन” या शब्दप्रयोगाचा परिगणना करून अर्थ, महिन्याच्या सेवेबद्दल जी वेतनाची रक्कम प्रदेय असल्याचे समजण्यात येते (मग हे वेतन महिन्यागणिक किंवा अन्य कोणत्याही ठराविक मुदतीगणिक प्रदेय असो वा उक्त्या दराने प्रदेय असो) आणि पद्धती, युद्धप्रमाणे परिणामाने करून ठराविली जात अशी वेतनाची रक्कम, असा आहे] ते असे—

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ४ (ग) द्वारे घातले.

२. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ५ द्वारे घातले. (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्वापासून)

३. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ५ द्वारे मुळ पोट-कलमाएवजी घातले.

४. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ४ द्वारे “(१)” हा कंस व आकडा गाळा.

५. १९३९ चा अधिनियम १३, कलम २ द्वारे “या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ कामगाराचे मासिक वेतन पुढीलप्रमाणे परिणामाने करून ठराविले जाईल” या शब्दाएवजी घातले (३० जून, १९३४ रोजी व तेज्ज्वापासून).

(क) जो नियोक्ता भरपाई देण्यास दायी आहे अशा नियोक्त्याकडे तो कामगार अपघाताच्या लगतपूर्वी बारा महिन्यांहून कमी नाही; इतका सलग काळ नोकरीला असेल तर, त्या कामगाराचे मासिक वेतन त्या कालावधीच्या मागील बारा महिन्यांमध्ये नियोक्त्याने त्याला द्यावयाचे म्हणून देय झालेल्या एकूण वेतनाच्या एक-बारांशा इतके असेल;

'[(ख) जो नियोक्ता भरपाई देण्यास दायी आहे अशा नियोक्त्याकडे तो कामगार अपघाताच्या लगतपूर्वी ज्या सलग कालावधीत नोकरीला होता तो संधूर्ण कालावधी एक महिन्याहून कमी असेल तर, त्या कामगाराचे मासिक वेतन हे अपघाताच्या लगतपूर्वीच्या बारा महिन्यांमध्ये त्याच नियोक्त्याकडे कामाला असलेला कामगार त्याच कामावदल किंवा जर याप्रमाणे कामावर ठेवलेला कामगार नसेल तर त्याच स्थानिक भागात तशाच प्रकारच्या कामावर नेशलेला कामगार जितकी सरासरी मासिक रक्कम कमावत होता त्या रकमेइतके] [असेल] ;]

'[(ग)] * [अन्य बाबतीत (खंड (ख) खाली मासिक वेतन परिगणना करून ठरवणे हे आवश्यक त्या माहितीच्या अभावी शक्य नसेल अशी प्रकरणे धरून)], मासिक वेतन हे, जो नियोक्ता भरपाई देण्यास दायी आहे त्या नियोक्त्याकडून अपघाताच्या लगतपूर्वीच्या नोकरीच्या सलग कालावधीसंबंधात कमावलेल्या एकूण वेतनाच्या तीस पटीला अशा कालावधीतील दिवसांच्या संघेने भागले असता येणाऱ्या रकमेइतके असेल.

* * * * *

स्पष्टीकरण.—नोकरीच्या कालावधीत कामावरील अनुपस्थितीमुळे चौदा दिवसांपेक्षा अधिक काळ खंड पडलेला नसेल तर, तो कालावधी ' [या ' [कलमाच्या]] प्रयोजनापुरता सलग असल्याचे मानले जाईल.

* * * * *

पुनर्विलोकन.

६. (१) या अधिनियमाखाली पक्षांमधील संमतिपत्राअन्वये किंवा आयुक्ताच्या आदेशाअन्वये प्रदेय असलेल्या अर्धमासिक प्रदानाचे नियोक्त्याने किंवा कामगाराने, कामगाराच्या स्थितीत बदल घडून आला आहे अशा अर्थाचे अर्हताप्राप्त वैद्यक व्यवसायीचे प्रमाणपत्र सोबत जोडून केलेल्या अजाविहून अथवा असे प्रमाणपत्र सोबत न जोडता अर्ज केला असता, या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांच्या अधीनतेने आयुक्ताला पुनर्विलोकन करता येईल.

(२) या कलमाखाली पुनर्विलोकन केल्यानंतर, कोणतेही अर्धमासिक प्रदान या अधिनियमाच्या उपवंधाच्या अधीनतेने चालू ठेवता येईल, वाढवता येईल, कमी करता येईल किंवा समाप्त करता येईल अथवा या अपघातामुळे कायमची निःसमर्थता आली असल्याचे आढळून आले तर, कामगार ज्या रकमेला हक्कदार असेल त्या रकमेतून त्याला अर्धमासिक प्रदानाच्या रूपाने अधीच मिळालेली कोणतेही रक्कम वजा केल्यानंतर राहील त्या ठोक रकमेत ते रूपांतरित करता येईल.

अर्धमासिक

७. अर्धमासिक प्रदाने मिळवण्याच्या कोणत्याही अधिकाराबाबत पक्षांमधील संमतिपत्राद्वारे किंवा, जर प्रदानाचे दोन्ही पक्षांचे एकमत ज्ञाले नाही आणि ही प्रदाने सहा महिन्यांहून कमी नाही इतका काळ सतत चालू संराशीकरण. राहिलेली असली तर, कोणत्याही पक्षाकाराने आयुक्ताकडे अर्ज केल्यास, पक्षांना संमत होईल अशा किंवा, प्रकरणपरव्ये, आयुक्त ठरवील अशा ठोक रकमेच्या प्रदानाच्या बदल्यात हक्कविमोचन करता येईल.

भरपाईचे वाटप.

८. '[(१) ज्याच्या इजेचे पर्यवसान मृत्युमध्ये झाले आहे अशा कामगाराच्या संबंधात कोणतेही भरपाईचे प्रदान, आणि स्वीला किंवा वैद्यक निःसमर्थतेस पाव असलेल्या व्यक्तीला भरपाई म्हणून कोणत्याही ठोक रकमेचे प्रदान, आयुक्ताकडे जमा करण्याहून अन्य प्रकारे केले जाणार नाही, आणि नियोक्त्याने प्रत्यक्षपणे केलेले असे कोणतेही प्रदान हे भरपाईचे प्रदान असल्याचे मानले जाणार नाही :

'[परंतु, मृत कामगाराच्या बाबतीत, नियोक्ता कोणत्याही अवलंबित व्यक्तीला भरपाईदाखल "[तीन महिन्यांच्या वेतनाइतकी अंगाऊ रक्कम देऊ शकील आणि अशा रकमेपैकी त्या अवलंबितास प्रदेय असलेल्या भरपाईहून जास्त नसेल तितकी रक्कम आयुक्त अशा भरपाईतून वजा करून नियोक्त्याला परत करील.]

१. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ५ द्वारे घातले.

२. १९३९ चा अधिनियम १३, कलम २ द्वारे "असल्याचे मानप्पात येईल" या शब्दांऐवजी घातले (३० जून, १९३४ रोजी व तेह्यापासून).

३. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ५ द्वारे मल खंड (ख) यास खंड (ग) असे नाव दिले.

४. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ६ द्वारे "अन्य बाबतीत" याएवजी घातले (१जून, १९५९ रोजी व तेह्यापासून).

५. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ५ द्वारे परंतुक गाळले.

६. १९२९ चा अधिनियम ५, कलम ३ द्वारे "या कलमाच्या" या शब्दांऐवजी घातले.

७. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ४ द्वारे "पोट-कलमाच्या" या शब्दांऐवजी घातले.

८. १९२९ चा अधिनियम ५, कलम ३ द्वारे अधिक घातलेले पोट-कलम १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ५ द्वारे गाळले.

९. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ द्वारे मूळ पोटकलमे (१) ते (३) याएवजी घातले.

१०. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ६ द्वारे पूर्वीच्या परंतुकाएवजी घातले.

११. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ६(क) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

(२) भरपाई म्हणून प्रदेश असलेली दहा रुपयांहून कमी नाही इतकी अन्य कोणतीही रक्कम त्या एकमेला हक्कदार असणाऱ्या व्यक्तीच्या वतीने आयुक्ताकडे जमा करता येईल.

(३) आयुक्ताने दिलेली पावती ही त्याच्याकडे जमा केलेल्या कोणत्याही भरपाईच्या संबंधात पुरेशी विमुक्ती ठरेल.]

(४) [मृत कामगाराच्या संबंधात भरपाई म्हणून] पोटकलम (१) खाली कोणतीही रक्कम जमा करण्यात आल्यानंतर, आयुक्त [* * *] जर त्याला आवश्यक वाटले तर, भरपाईचे वाटे ठरविण्या-साठी तो निश्चित करील अशा दिनांकास अवलंबित व्यक्तींना उपस्थित राहण्यास फर्मावणारी नोटीस प्रकाशित करण्याची किंवा त्यास योग्य वाटेल अशा रीतीने प्रत्येक अवलंबित व्यक्तीवर ती वजावण्याची व्यवस्था करील. अपणांस आवश्यक वाटेल अशी चौकशी केल्यानंतर जर कोणतीही अवलंबित व्यक्ती अस्तित्वात नसल्यावृद्धल आयुक्ताची खात्री पटली तर, तो शिल्लक रक्कम ज्या नियोक्त्याने ती दिली होती त्याला परत देईल. आयुक्त, नियोक्त्यान अर्ज केला असता, त्यास सर्व संवितरित रक्कमांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र पुरविल.

[(५) मृत कामगाराच्या संबंधात जमा केलेली भरपाईची रक्कम पोटकलम (४) खाली करावयाची कोणतीही वजात करून मृत कामगाराच्या अवलंबित व्यक्तींमध्ये किंवा त्यांच्यापैकी कोणमध्येही आयुक्तास योग्य वाटेल अशा प्रमाणात संविभाजित करता येईल किंवा आयुक्ताच्या विवेकानुसार कोणत्याही एका अवलंबित व्यक्तीच्या वाट्याला देण्यात येईल.

(६) आयुक्ताकडे जमा केलेली कोणतीही भरपाईची रक्कम कोणत्याही व्यक्तीस प्रदेश असेल तेव्हा आयुक्त, भरपाईची रक्कम ज्या व्यक्तींस प्रदेश आहे ती व्यक्ती ही एखादी स्त्री किंवा वैध निःसमर्थतेस पात्र झालेली व्यक्ती नसेल तर, तिला देईल आणि अन्यप्रकरणी ती रक्कम हक्कदार व्यक्तींस देऊ शकेल.

(७) जेव्हा आयुक्ताकडे जमा केलेली कोणतीही ठोक रक्कम एखाद्या स्त्रीला किंवा वैध निःसमर्थतेस पात्र झालेल्या व्यक्तीला प्रदेश असेल तेव्हा, आयुक्त निदेश देईल अशा रीतीने त्या स्त्रीच्या किंवा अशी व्यक्ती निःसमर्थ असेतोवर त्या व्यक्तीच्या हितासाठी अशा रक्कमची गुंतवणूक किंवा उपयोजन करता येईल किंवा अन्यथा व्यवहार करता येईल; आणि वैध निःसमर्थतेस पात्र झालेल्या कोणत्याही व्यक्तींस अर्धमासिक प्रदान प्रदेश असेल तेव्हा, आयुक्त स्वतः होऊन किंवा या बाबतीत त्याच्याकडे करण्यात आलेल्या अर्जावरून असा आदेश देऊ शकेल की, जी कोणतीही कामगाराची अवलंबित व्यक्ती किंवा अन्य व्यक्ती कामगाराच्या कल्याणाची काळजी घाहण्यास सुयोग्य आहे असे आयुक्तास वाटेल अशा व्यक्तींस प्रदान करण्यात यावे.]

[(८)] आयुक्ताकडे या बाबतीत करण्यात आलेल्या अर्जावरून किंवा अन्यथा जर त्याची अशी खात्री पटली की, भरपाई म्हणून दिलेल्या कोणत्याही रक्कमचे वाटप करण्याच्या संबंधात किंवा अशा कोणत्याही अवलंबित व्यक्तींस देय असलेल्या कोणत्याही रक्कमची कशा रीतीने गुंतवणूक किंवा उपयोजन करण्यात यावे किंवा अन्यथा व्यवहार करण्यात यावा त्या संबंधात आयुक्ताने दिलेला आदेश आई-वा-वापाकडून मुलाकडे दुर्लक्ष होत असल्यामुळे किंवा कोणत्याही अवलंबित व्यक्तीच्या परिस्थितीमध्ये बदल झाल्यामुळे किंवा अन्य कोणत्याही पुरेशा कारणास्तव बदलवयास हवा, तर आयुक्तास पूर्वीच्या आदेशामध्ये बदल करण्यासाठी ह्या प्रकरणाच्या परिस्थितीमध्ये त्याला योग्य वाटील असे आदेश काढता येईल :

परंतु, कोणत्याही व्यक्तींस बाधक असा कोणताही आदेश काढावयाचा झाल्यास, असा आदेश का काढण्यात येऊ नये यासंबंधी कारण दाखवण्याची संधी अशा व्यक्तींस दिल्याखेरीज, किंवा अवलंबित व्यक्तींस अगोदरच देण्यात आलेली रक्कम त्यामुळे तिला परत करावी लागेल अशा कोणत्याही प्रकरणी तो काढण्यात येणार नाही.

[(९) कोणत्याही व्यक्तीला करण्यात आलेले भरपाईचे प्रदान हे कपट वा तोतयेगिरी करून किंवा अन्य अयोग्य मागर्नी घडवून आणण्यात आले आहे या कारणामुळे आयुक्ताने आदेशात बदल केल्यास, अशा व्यक्तीला दिलेली किंवा तिच्या वतीने कोणालही याप्रमाणै देण्यात आलेली रक्कम यात यापुढे कलम ३१ मध्ये उपवंधित केलेल्या रीतीने वसूल करता येईल.]

९. या अधिनियमाद्वारे उपवंधित केले असेल तेव्हे सोडन एरव्ही, या अधिनियमाखाली प्रदेश भरपाईची रक्कम असलेली कोणतीही ठोक रक्कम किंवा अर्धमासिक प्रदान कोणत्याही प्रकारे अभिहस्तांकित किंवा प्रभारित अभिहस्तांकित, जप्त करता येणार नाही किंवा जप्त होण्यास पात्र असणार नाही किंवा कायदाच्या प्रवर्तनामुळे कामगारा-खेरीज अन्य व्यक्तीकडे जाणार नाही अथवा त्या रक्कमेशी कोणत्याही हक्कमागणीची वजावट करण्यात करावयाची नाही.

१. १९२९ चा अधिनियम ५, कलम ४ द्वारे घातले.
२. १९३५ चा अधिनियम ३०, कलम ६(ख) द्वारे वगळले.
३. १९२९ चा अधिनियम ५, कलम ४ द्वारे मूळ पोटकलम (५) ते (७) याएवजी घातले.
४. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ द्वारे मूळ पोटकलम (६) याला पोटकलम (८) असा नवीन क्रमांक दिला.
५. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ द्वारे जादा दाखल केले.

नोटीस व मागणी.

१०. (१) [कोणतीही भरपाईची मागणी, अपघात झाल्यापासून व्यवहार्य होईल तितक्या लवकर त्याची नोटीस यात यापुढे उपबंधित केलेल्या रीतीने देण्यात आल्यालेरीज आणि अपघात झाल्यापासून [दोन वर्षांच्या] आत किंवा मृत्यू झाला असल्यास मृत्युच्या दिनाकापासून [दोन वर्षांच्या] आत ती मागणी आयुक्ताकडे सादर करण्यात आल्यालेरीज आयुक्त विचारार्थ स्वीकारणार नाही:]

परंतु, अपघात कलम ३ पोटकलम (२) के उपबंध ज्याच्या संबंधात लागू होतात असा रोग यड्याच्या स्वरूपाचा असेल तर, रोगामुळे उद्भवलेल्या निःसमर्थतेच्या परिणामी कामगार ज्या मुदतीत कामावर सतत अनुपस्थित असेल त्या मुदतीत यांना पहिल्या दिवशी अपघात झाला असल्याचे मानवात येईल:

*[परंतु आणखी असे की, असा कोणताही रोग जडल्यामुळे उद्भवलेल्या व ज्यामुळे कामगाराला कामावर अनुपस्थित राहणे भाग पडले असेल अशा आंशिक निःसमर्थतेच्या बाबतीत, दोन वर्षांच्या अवधी कामगार त्याच्या निःसमर्थतेची नोटीस त्याच्या नियोक्त्यास उच्च दिवशी देईल त्या विवसापासून मोजायात येईल:]

परंतु आणखी असे की, जर कामगार एडवाया कामधंदात त्या कामधंदाच्या संबंधात कलम ३ पोटकलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे तितक्या सलग काळ राहिल्यानंतर त्याचा असा कामधंदा वंद होईल याणि त्याचा कामधंदा वंद झाल्यापासून दोन वर्षांच्या आत त्या कामधंदामुळे विशेषकरून उद्भवणाऱ्या व्यवसायजन्य रोगाची लक्षणे त्याच्या ठिकाणी दिसू लागतील त्याबाबतीत, ज्यादिवशी ती लक्षणे प्रथम लक्षात येतील त्या दिवशी अपघात झाला असे मानवात येईल:]

*[परंतु आणखी असे की,—

(क.) जर अपघात नियोक्त्याच्या वास्तुमध्ये अथवा अपघाताच्या वेळी नियोक्त्याच्या किंवा त्याने नियुक्त केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीच्या नियंत्रणाखाली ज्या ठिकाणी कामगार काम करीत होता अशा अन्य ठिकाणी झाल्या त्याच्यामुळे घडून आलेला कामगाराच्या मृत्यूसंबंधात मागणी [सादर करण्यात] आली असेल आणि कामगार अशी वास्तुमध्ये किंवा अशा ठिकाणी किंवा नियोक्त्याच्या अन्य कोणत्याही वास्तुमध्ये भरण पावला असेल किंवा अपघात जंथ घडला त्यावेळी किंवा त्या वास्तुच्या किंवा ठिकाणाच्या परिसरातून वाहेर पडल्यापूर्वी तो भरण पावला असेल तर, किंवा

(ख.) नियोक्त्याला *[अथवा थनक नियोक्त्यापैकी कोणत्याही एकाला अथवा इजा पोचलेला कामगार येवे कामाला होता तो उदीम किंवा धदा याच्या कोणत्याही शास्त्राच्या व्यवस्थापनाकरिता नियोक्त्याला जवाबदार असलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला,] अपघात घडला त्यावेळी किंवा त्या सुमारास अन्य कोणत्याही मार्गाने त्याची माहिती कळली असेल तर, किंवा

—नोटीस दिलेली नसणे किंवा नोटीसीत कोणतीही उर्णीव अथवा नियमबाबू शोष्ट असणे यामुळे *[मागणी विचारार्थ स्वीकारण्यास] आडकाठी होणार नाही:]

परंतु आणखी असे की, कोणत्याही प्रकरणी या पोटकलमात उपबंधित केल्याप्रमाणे योग्य वेळेत नोटीस देण्यात आलेली नसली किंवा त्या वेळत भरपाईची मागणी [सादर करण्यात] आलेली नसली तरीही, जर याप्रमाणे नोटीस देण्यात किंवा, प्रकरणपरत्वे, मागणी [सादर करण्यात] झालेली कसूर ही, पुरेशा कारणामुळे झाली होती अशी आयुक्ताची खात्री पटली तर, त्याला अशी कोणतीही भरपाईची मागणी *[विचारार्थ स्वीकारता] येईल व निर्णीत करता येईल.

(२) अशा प्रत्येक नोटीसीमध्ये इजा पोहोचलेल्या व्यवतीचे नाव व पता देण्यात येईल आणि त्यात इजेचे कारण व अपघात घडल्याचा दिनांक सर्वसामान्य भाषेमध्ये नमूद करण्यात येईल, आणि ती नोटीस नियोक्त्यावर किंवा *[अनेक नियोक्त्यापैकी कोणत्याही एकावर] किंवा नामगार येवे कामावर होता त्या उदीमाच्या किंवा धंदाच्या कोणत्याही शास्त्राच्या व्यवस्थापनाकरिता नियोक्त्यास *** जवाबदार असलेल्या कोणत्याही व्यवतीकर वजावण्यात येईल.

१. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ५ द्वारे विवक्षित मूळ मजकुराएवजी घातले.

२. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ८ द्वारे “एक वर्षांच्या” याएवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

३. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम ५ द्वारे घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून).

४. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ७ द्वारे घातले.

५. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ५ द्वारे “करण्यात” या शब्दाएवजी घातले.

६. वरील अधिनियमाच्या कलम ५ द्वारे घातले.

७. वरील अधिनियमाच्या कलम ५ द्वारे “कार्यवाही चालवण्यास” या शब्दाएवजी घातले.

८. वरील अधिनियमाच्या कलम ५ द्वारे “मांडण्यात” या शब्दाएवजी घातले.

९. वरील अधिनियमाच्या कलम ५ द्वारे “स्वीकृत करता” या शब्दाएवजी घातले.

१०. १९२४ चा अधिनियम ७, कलम २ व असुसूची वाढवारे “कोणत्याही एका किंवा अनेक नियोक्त्यावर” या शब्दाएवजी घातले.

११. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ५ द्वारे “प्रत्यक्षपणे” हा शब्द गाळला.

[(३) कोणत्याही विहित वगऱ्या नियोवत्याले जेथे कामगार कामावर असतील अशा स्थांच्या वास्तुमध्ये विहित नमुद्यात एक नोटीस पुस्तक राखावे व ते त्या वास्तुमध्ये कामावर असलेल्या कोणत्याही इजा पोहोचलेल्या कामगारास किंवा त्याच्या वतीने संदर्भपूर्वक कार्य करणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस कोणत्याही दाजवी वेळात सहजगत्या उपलब्ध व्यावे असे [राज्य शासन] फरमावू शकेल.

(४) या कलमाखालील नोटीस, ज्या व्यक्तीवर ती बजावयाची असेल त्या व्यक्तीच्या निवासस्थानी किंवा कार्यालयात किंवा तिच्या कामगारांच्या ठिकाणी सुपूर्द फरून किंवा त्या पत्त्यावर नोंदणी डाकेने पाठवून किंवा नोटीस-पुस्तक ठेवलेले असल्यास त्या नोटीस-पुस्तकात नोंद फरून बजावण्यात येईल.]

[१०क. (१) एखादा कामगार कामगारांच्या मुळे उद्भवलेल्या आणि त्याच्या ओवात सालेल्या प्राणांतिक अपवाताच्या परिणामी मरण पावला आहे अशी साहिती कोणत्याही मानने आयुक्ताला मिळाली तर, तो कामगाराच्या नियोवत्याला नोंदणी डाकेने नोटीस पाठवून त्याला असे फरमावू शकेल की; नोटीस बजावल्याच्या संवंधात दिवसापासून तीस दिवसांच्या आत नियोक्त्यांने, ज्या परिस्थितीत कामगाराचा मृत्यु घडून आला ती परिस्थिती नमूद करणारे आणि नियोक्त्याच्या मते तो स्वतः मृत्युबद्दल भरपाईची रक्कम जमा करण्यास दायी आहे किंवा नाही हे दर्शविशारे विहित नमूद्यांचीला विवरणपत्र सादर करावे.

(२) आपण भरपाईची रक्कम जमा करण्यास दायी आहोत असे नियोक्त्याचे मत असेल तर, तो नोटीस बजावल्यापासून तीस दिवसांच्या आत रक्कम जमा करील.

(३) आपण भरपाईची रक्कम जमा करण्यास दायी नाही असे नियोक्त्याचे मत असेल तर, तो या कारणाकरिता दायित्व नाशारीत असेल ती कारणे तो त्याच्या विवरणपत्रात नमूद करील.

(४) नियोक्त्याने याप्रमाणे आपले दायित्व नाकारले असेल त्यावावतीत, आयुक्त स्वतःला योग्य वाटेल अशी चौकशी केल्यानंतर, मृत्यु कामगारांच्या अवलंबित व्यक्तींना भरपाईकरिता मानणी सादर करण्याची मोकळीक आहे, असे त्या अवलंबितपैकी कोणताही कळवू शकेल आणि आपणांमध्ये योग्य वाटेल अशी आणखी अन्य माहिती त्यांना पुरवू शकेल.

[१०ख. (१) नियोक्त्याच्या वास्तुमध्ये घडलेल्या ज्या कोणत्याही अपवाताचे पर्यावरणाने एखाद्याच्या प्राणांतिक मृत्यूत [किंवा गंभीर शारीरिक इजेमध्ये] होते त्यावात कोणत्याही प्राधिकरणाला नियोक्त्याने किंवा अपवातांची व गंभीर त्याच्या वतीने नोटीस देणे त्या काढी असेल त्यालेल्या कोणत्याही जागवानुसार आवश्यक असेल स्वरूपाच्या तेष्ठा, जिने अशी नोटीस देणे दायित्व असेल त्या व्यक्तीला, मृत्यू किंवा गंभीर शारीरिक इजांची परिस्थितीत घडून आली ती परिस्थिती नमूद करणारे एक प्रतिवृत्त, मृत्यू [किंवा गंभीर शारीरिक इजा] प्रतिवृत्ते. घडल्यापासून सात दिवसांच्या आत आवृक्ताकडे पाठवावे लागेल :

परंतु, जेव्हा राज्य शासनाने याचा विहित देणे : दायित्व तेव्हा त्यानुसार जिने अशी नोटीस देणे आवश्यक आहे त्या व्यक्तीला, असे प्रतिवृत्त अविक्ताकडे पाठविण्याएवजी, ज्या प्राधिकरणाला तिने अशी नोटीस देणे आवश्यक आहे त्या प्राधिकरणाकडे तें पाठवावे लागेल.

[स्पष्टीकरण.— “गंभीर शारीरिक इजा” याचा अर्थ, ज्या इजेमुळे परिणामी कोणत्याही गावाची उपयुक्तता गमवाची लागते किंवा त्याची गावाची इजा पोचते अथवा दृष्टी किंवा श्रवणशक्ती कायमची गमवाची लागते किंवा त्यांना कायमची इजा पोचते अथवा कोणत्याही गावाचे हाड मोडते अथवा इजा पोहेचलेल्या व्यक्तीला वीस दिवसांहून अधिक काळ वामावर अनुपस्थित राहणे भाग पडते अगर ज्या इजेमुळे असे घडणे सर्वथा संभाव्य आहे ती इजा, असा आहे]

(२) राज्य शासनाला शासकीय राजपत्रार्थक अधिसूचनेद्वारे पोटकलम (१) च्या उपबंधाची व्याप्ती त्वा पोटकलमाच्या कक्षेत मेणाऱ्या वास्तव्य असा कोणत्याही प्रकारच्या वास्तुवागपीयंत वाढवता येईल आणि कोणत्या व्यक्तींनी आयुक्ताकडे प्रतिवृत्त पाठवावे ते अशा अधिसूचनेद्वारे विनिर्दिष्ट करता येईल.

[(३) या कलमातील कोणतीही पोटकलम (१) च्या उपबंधाची व्याप्ती त्वा कामगारांच्या वास्तव्यानोंना ‘राज्य कामगार विमा अधिनियम, १९४८’ (१९४८ चा ३४) लागू होतो त्वा कामगारांच्या लागू होणार नाही.]]

११. (१) जेव्हा कामगाराने अपवाताची नोटीस दिलेली असेल तेव्हा, अशी नोटीस बजावण्यात वैद्यकीय तपासणी आल्याच्या वेळेपासून तीन दिवस संपर्यापूर्वी नियोक्त्याने त्या कामगाराची अर्हताप्राप्त वैद्यक व्यवसायीकरवी विनामूल्य तपासणी करण्याने देण्याची त्यारी दाखविली तर त्या कामगाराला स्वतःची अशी तपासणी करून घ्यावी लागेल आणि ज्या कामगाराला या अधिनियमांचाली अर्धमासिक प्रदान मिळते अशा कोणत्याही कामगाराला तसेही फर्मावण्यात आल्यास, वेळेवेळी स्वतःची अशी तपासणी करून घ्यावी लागेल :

१. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ७ द्वारे मूळ पोटकलम (३) ऐवजी घातले.
२. अनुकूलन आदेश, १९५० द्वारे ‘प्रांतीय शरकार’ याएवजी हा शब्देलेख घातला.
३. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ८ द्वारे घातले.
४. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ९ द्वारे घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).
५. वर्तील अधिनियमाच्या कलम ९ द्वारे घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

परंतु, कोणत्याही कामगाराला या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांना अनुसूचन असेल त्याहून अन्यथा किंवा विहित असेल त्याहून कमी कालांतरानिक तपासणी करून घेण्यास कर्मविता येणार नाही.

(२) जर एखादा कामगाराला नियोक्त्याने पोटकलम (१) खाली किंवा अयुवताने कोणत्याही वेळी तसे करण्यास फर्मविले असता, अहंताप्राप्त वैद्यक व्यवसायीकडून तपासणी करून घेण्याचे त्याने नाकारले किंवा त्यास कोणत्याही प्रकारे अटकाव केला तर, त्याचा भरपाई मिळण्याबाबतचा अधिकार हा असा नकार किंवा अटकाव चालू असेहीपर्यंत निलंबित होईल—मात्र नकाराच्या बाबतीत, तो कोणत्याही पुरेशा कारणामुळे याप्रमाणे तपासणीला हजर राहू शकला नाही तर गोष्ट अलाहिला.

(३) एखादा कामगार ज्या कालावधीत पोटकलम (१) खाली वैद्यकीय तपासणी करून घेण्यास पावू असेल तो कालावधी संपण्यापूर्वी तो तपासणी करून घेतल्याशिवाय, ज्या ठिकाणी तो कामावर आहे त्या ठिकाणचा परिसर सोडून आपण होऊन निघून गेला तर, त्याचा भरपाई मिळण्याबाबतचा अधिकार तो परत येऊन अशी तपासणी करून घेण्याची तथारी दाखवीपर्यंत निलंबित होईल.

(४) ज्याचा भरपाई मिळण्याबाबतचा अधिकार पोटकलम (२) खाली किंवा पोटकलम (३) खाली निलंबित झाला आहे असा कामगार जर त्या दोहोपैकी कोणत्याही पोटकलमाद्वारे आवश्यक केल्याप्रमाणे वैद्यकीय तपासणीसाठी उपस्थित झाल्याशिवाय मुत्यू पावला तर, आयुक्त, त्याला योग्य वाटल्यास, अशा मृत कामगाराच्या अवलंबित व्यक्तींना भरपाई देण्याचा निदेश देऊ शकेल.

(५) जेव्हा पोटकलम (२) किंवा पोटकलम (३) खाली भरपाईबाबतचा अधिकार निलंबित होईल तेव्हा, निलंबनाच्या कालावधीच्या संबंधात कोणतीही भरपाई प्रदेय असणार नाही आणि जर निलंबनाचा कालावधी, कलम ४ पोटकलम (१) च्या खंड (८) मध्ये निर्देशिलेला प्रतिक्षा कालावधी संपण्यापूर्वी सुरु होत असेल तर, हा प्रतीक्षा कालावधी निलंबन चालू असेल तितक्या कालावधीने वाढवला जाईल.

(६) जेव्हा एखादा इजा पोचलेल्या कामगाराला नियोक्त्याने ज्याची सेवा विनामूल्य देऊ केली आहे त्या अहंताप्राप्त वैद्यक व्यवसायीकडून उपचार करून घेण्यास कामगाराने नकार दिला असेल किंवा अशी सेवा स्वीकारल्यानंतर अशा वैद्यक व्यवसायीच्या सूचनांकडे बुद्धिपुरसर दुर्लक्ष केले असेल तेव्हा, [१] जर त्या कामगारावर अहंताप्राप्त वैद्यक व्यवसायीने त्यानंतर नियमितपणे उपचार केलेले नाहीत किंवा असे उपचार केलेले असूनही त्याच्या सूचनांचे पालन करण्यास तो कामगार बुद्धिपुरसर चुकला आहे आणि असा नकार, दुर्लक्ष किंवा कसूर] प्रकरणाच्या परिस्थितीनुसार [गैरवाजवी होतो] आणि त्यामुळे ती इजा आणवी विकापास गेली [असे शाब्दीत झाले तर,] ती इजा आणि परिणामतः येणारी निःसमर्थता त्याच स्वरूपाची मानली जाईल आणि [त्या कामगाराने ज्याच्या सूचनांचे पालन केले होते] त्या अहंताप्राप्त वैद्यक व्यवसायीकडून त्याच्यावर नियमित उपचार झाले असते तर इजा दिनःसमर्थता जशा स्वरूपाची व जितका काळ राहील अशी वाजवी अपेक्षा करता आली असती तशाच स्वरूपाची व जितका रक्कम मुदतीची ती आहे असे भानले जाईल आणि काही भरपाई असल्यास ती तदनुसार प्रदेय होईल.

संविदा करणे.

१२. (१) जेव्हा कोणतीही व्यक्ती (या कलमात यापुढे “प्रकर्ता” असे निर्देशिण्यात आलेली) आपल्या उद्दिमाच्या किंवा धंदाच्या ओघात किंवा त्याच्या प्रयोजनांसाठी अन्य कोणत्याही व्यक्तींशी (या कलमात यापुढे “संविदाकार” असे निर्देशिण्यात आलेली) जे काम संवर्सामात्यपणे प्रकल्पाच्या उद्दिमाचा किंवा धंदाचा एक भाग आहे असे कोणतेही संपूर्ण काम किंवा त्याचा काही भाग त्या संविदाकाराकडून किंवा त्याच्या देखरेखीखाली करून घेण्याचा करार करील तेव्हा, काम करण्यासाठी कामगार ठेवलेल्या कोणत्याही कामगाराला तो प्रकर्ता जर त्याने स्वतःच प्रत्यक्षपणे त्या कामगाराला कामगार ठेवले असते तर, त्याला जी भरपाई देण्यात तो दायी ठरला असता ती भरपाई देण्यास दायी असेल; आणि जेव्हा प्रकर्त्याकडे अशा भरपाईची मानगणी केली जाईल तेव्हा, हा अधिनियम त्यामध्ये जणू काही प्रकर्त्याच्या उल्लेखाएवजी नियोक्त्याचे उल्लेख केलेले असावेत त्याप्रमाणे लागू होईल—याच भरपाईची रक्कम ही प्रत्यक्ष ज्या नियोक्त्याकडे त्या कामगाराला कामगार ठेवले असेल त्या नियोक्त्याकडे कामगाराला जितके वेतन मिळत होते त्याच्या संदर्भात परिणाम रक्खण्यात लागू होईल—याच भरपाईची रक्कम ही प्रत्यक्ष ज्या संविदाकाराकडून करून ठरवली जाईल.

(२) जेव्हा प्रकर्ता या कलमात भरपाई देण्यास दायी असेल तेव्हा, तो संविदाकाराकडून [किंवा जिच्याकडून कामगाराला भरपाई वसूल करता आली असती अशा अन्य कोणत्याही व्यक्तीकडून] हानिरक्षण मिळण्यास हक्कदार असेल [आणि जेव्हा स्वतःच प्रकर्ता असणारा संविदाकार या कलमाखाली भरपाई देण्यास किंवा प्रकर्त्याचे हानिरक्षण करण्यास दायी असेल तेव्हा, ज्याच्याकडून कामगाराला भरपाई वसूल करता आली असती असा संविदाकार म्हणून ज्या व्यक्तीचा त्याच्याशी संवंध असेल अशा कोणत्याही व्यक्तीकडून हानिरक्षण मिळण्यास हक्कदार असेल] आणि अशा कोणत्याही हानिरक्षणाबाबतचा अधिकार आणि त्याची रक्कम इत्यादींसारखे सर्व प्रश्न, संमतिपन्नाच्या अभावी, आयुक्ताकडून मिटवले जातील.

(३) प्रकर्त्याएवजी संविदाकाराकडून भरपाई वसूल करण्यास कामगाराला या कलमातील कोणत्याही गोष्टीमुळे प्रतिबंध होतो असा तिचा अर्थ लावला जाणार नाही.

१. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ६ द्वारे विवक्षित शब्दांएवजी घातले.

२. १९३३ चा अधिनियम ५, कलम ९ द्वारे घातले.

(४) अशा वास्तुवर प्रकरणाने एखादे काम हाती घेतले आहे किंवा, भरपाई वस्तु केली असून जिने ती भरपाई सामान्यपणे हाती घेतो, अथवा जी वास्तु अन्यथा त्याच्या नियंत्रणाखाली किंवा अवस्थापनाखाली आहे अशा वास्तुवरील, तिच्यामधील किंवा तिच्याजबलील जागेहून अन्य ठिकाणी अपघात घडला असेल अशा कोणत्याही प्रकरणी हे कलम लागू होणार नाही.

१३. एखाद्या कामगाराने कोणत्याही डजेसंवंधात भरपाई वस्तु केली असून जिने ती भरपाई नियोक्त्याला तयाच्या व्यक्तीहून अन्य एखाद्या व्यक्तीवर त्या इजेबाबत नुकसानी देण्याचे दायित्व निर्माण होईल अशा परिस्थितीत ती इजा घडलेली असेल तर, ज्या व्यक्तीने भरपाई दिली ती व्यक्ती आणि ज्या व्यक्तीकडे कलम १२ खाली हानिरक्षण करण्याची मागणी केली होती, ती व्यक्ती, पूर्वी म्हटल्याप्रमाणे नुकसानी देण्यास याप्रमाणे दायी असेगाऱ्या व्यक्तीकडून हानिरक्षण मिळाल्यास हक्कदार असेल.

१४. (१) जेव्हा कोणत्याही कामगारासंबंधीच्या था अधिनियमाखालील कोणत्याही दायित्वाबाबत नियोक्त्याची एखाद्या नियोक्त्याने कोणत्याही विमाकारांशी संविदा केली असेल तेव्हा, नियोक्ता नादार झाल्यास अथवा त्याने आपल्या धनकोशी तडजोड केल्यास किंवा व्यवस्थाविषयक योजना केल्यास, अथवा नियोक्ता ही कंपनी असेल तर, अशा कंपनीच्या परिसमापनास प्रारंभ झालेला असल्यास, त्या दायित्वापुरते त्या नियोक्त्याला विमाकाराविश्वद असणारे अधिकार हे नादारी किंवा कंपन्यांचे परिसमापन यासंबंधी त्या त्या काळी असलात असणाऱ्या कोणत्याही कायदामध्ये काहीही असेल तरी, कामगाराकडे हस्तांतरित होऊन त्याच्या ठायी निहित होतील, आणि अशा कोणत्याही हस्तांतरणानंतर विमाकारांना जणू काही ते नियोक्ता असावेत त्याप्रमाणे तेच अधिकार व उपाय उपलब्ध असतील आणि त्याच दायित्वाना अधीन राहवे लागेल, तथापि अशा रीतीने की जेणेकरून विमाकारांना नियोक्त्याप्राप्त जितव्या दायित्वास अधीन राहवे लागले असते त्याहून अधिक दायित्वास कामगाराच्या वाबतीत त्यांना अधीन राहवे लागणार नाही.

(२) जर विमाकारांचे कापाराप्रत असणारे दायित्व हे, नियोक्त्याच्या कामगाराप्रत असणाऱ्या दायित्वपेक्षा कमी असेल तर, कामगार नादारीवाबतच्या कार्यवाहीत किंवा परिसमापनामध्ये वाकी रक्कम खालीत करू शकेल.

(३) जेव्हा पोटकलम (१) मध्ये निर्देशिलेल्या अशा कोणत्याही प्रकरणात, नियोक्त्याची विमाकारांशी झालीली संविदा नियोक्त्याने संविदेच्या कोणत्याही अटीचे किंवा गर्तीचे (हप्त्याच्या प्रदानाबाबतच्या अटीहून अन्य) अनुपालन न केल्याच्या काणावरून शून्य किंवा शून्यकरणीय असेल तेव्हा, जणू काही ती संविदा शून्य किंवा शून्यकरणीय नसाव, त्याप्रमाणे त्या पोटकलमाचे उपबंध लागू होतील, आणि विमाकार हे कामगाराला दिलेल्या रक्कम नादारीबाबतच्या कार्यवाहीत किंवा परिसमापनामध्ये झालीत करण्यास हक्कदार असतील :

परंतु, नादारीची किंवा परिसमापनाची कार्यवाही तुळ झाल्याची माहिती आपणांस मिळाल्यापासून व्यवहार्य होईल तितका लवकर जर अपघात घडल्याची व त्यातून उद्भदलेल्या कोणत्याही निःसमर्थतेची नोटीस विमाकारांना देण्यास कामाचरुकुला असेल अशा कोणत्याही प्रकरणी, या पोटकलमाचे उपबंध लागू होणार नाहीत.

(४) जी इंग्रेजी 'इलाखा याहुर नावरी अधिनियम, १९०९' (१९०९ चा ३) याच्या कलम ४९ खाली किंवा 'प्रांतीय नादारी अधिनियम, १९२०' (१९२० चा ५) याच्या कलम ६१ खाली किंवा '[कंपनी अधिनियम, १९५६]' (१९५६ चा १) याच्या कलम ५३०] खाली, नादार व्यक्तीच्या संपत्तीचे वाटप करताना किंवा परिसमापित केल्या जाणाऱ्या कंपनीच्या मत्तेचे वाटप करताना जी कृप्ये अन्य सर्व कृपांच्या आधी द्यावयाची असतात त्या कृपांमध्ये नादार म्हणून अभिनिर्णीत करण्याच्या आदेशाच्या दिनांकापूर्वी किंवा, प्रकरणप्रत्ये, परिसमापनास प्रारंभ केल्याच्या दिनांकापूर्वी ज्याबाबतचे दायित्व प्रोद्भवत झाले आहे अशा कोणत्याही भरपाईच्या संबंधात देय असेलेली रक्कम समाविष्ट असल्याचे समजले जाईल आणि ते अधिनियम तदनुसार परिणामक होतील.

(५) जेव्हा भरपाई म्हणजे अर्धमासिक प्रदान असेल तेव्हा, त्यासंबंधात देय असेलेली रक्कम म्हणजे अर्धमासिक प्रदान संराशीकरणयोग्य असल्यास कलम ७ खाली त्या प्रयोजनासाठी अर्ज करण्यात आला असता तर, अर्धमासिक प्रदान याचा ठोक रकमेत संराशीकृत करता आले असते ती रक्कम असल्याचे समजले जाईल आणि अशी रक्कम किती, यासंबंधी आयुक्ताने दिलेले प्रमाणपत्र हे त्याचा निणायिक दुराका असेल.

(६) विमाकार पोटकलम (३) खाली जी रक्कम खालीत करण्यास हक्कदार आहे अशा रक्कमेच्या वाबतीत पोटकलम ४ चे उपबंध लागू होतील, पण नादार व्यक्तीने किंवा परिसमापित होणाऱ्या कंपनीने विमाकारांशी पोटकलम (१) मध्ये निर्देशिल्याप्रमाणे संविदा केलेली असेल तर, अन्यथा ते उपबंध लागू होणार नाहीत.

(७) जेव्हा एखादी कंपनी पुनर्रचनेसाठी किंवा दुसऱ्या कंपनीशी समिलित होण्यासाठी केवळ स्वेच्छापूर्वक परिसमापित होते तेव्हा, हे कलम लागू होणार नाही.

[भरपाई हा नियोक्त्याने हस्तांतरित केलेल्या मत्ते असेल तरीही रक्कम देण्यात येण्यापूर्वीच ते हस्तांतरण झाले असेल तेव्हा, अशी रक्कम म्हणजे, त्या त्या काळी अंमलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्यामध्ये काहीही अंतर्भूत असेले तरी, अशा तन्हेमे हस्तांतरित केलेल्या मत्तेपैकी स्थावर संपत्तीच्या रूपात असलेल्या आगावरील पहिला प्रभार असेल.]

१५. * * * जहाजाचे नौकाधिपती किंवा खलाशी असणाऱ्या कासगारांच्या बाबतीत पुढील केगवदलांसह हा अधिनियम लागू येईल, ते असे:—

(१) अग्नियाताची नौटीस आणि भरपाईची मागणी ही, इजा पोचलेली व्यक्ती नौकाधिपती असल्यास तेवढी वाव खेरीजकळन इतर बाबतीत नौकाधिपतीवर, तो जणू काही नियोक्ता असावा त्याप्रमाणे बजावता येईल, पण जेव्हा जहाजावर अपवात घडून निःसमर्थता मुळ झाली असेल तेव्हा, कोणत्याही खलाशा योग्यतीही अवदाराची नौटीस देणे आवश्यक असणार नाही.

(२) नौकाधिपतीचा किंवा खलाशाचा मूळ वडला तर त्या बाबतीत, भरपाईसंबंधीची मागणी मागणीदाराला मृत्युकी वातमी कळल्यापासून [एक वर्षांच्या] आत किंवा जेव्हा एखादे जहाज त्यावरील सर्व खलाशासहित वेपता झाले असेल किंवा झाले असल्याचे मानले गेले असेल तेव्हा, ते अशा रीतीने या दिनांकास वेपता झाले किंवा झाल्याचे मानले गेले त्या दिनांकापासून अठरा महिन्यांच्या आत करावी लागेल:

[परंतु, कोणत्याही प्रकरणी एखादी भरपाईची मागणी या पोटकलमामध्ये उपबंधित केल्या-प्रमाणे बाजवी वेळेत सादर केलेली नसली तरीही, जर मागणी याप्रमाणे सादर न करण्यास पुरेसे कारण होते अशी स्वतःची खात्री पटली तर आयुक्ताला ती मागणी विचारार्थ स्वीकारता येईल.]

(३) जेव्हा इजा पोचलेल्या एखाद्या नौकाधिपतीस किंवा खलाशास “[भारताच्या किंवा] हिज मैजेस्टीच्या डोमिनिअन्सच्या कोणत्याही मागात किंवा “[कोणत्याही परकीय देशात] कार्यमुक्त करण्यात किंवा मागे सोडून देण्यात आले असून त्या भागात कोणत्याही न्यायाधीशाने किंवा दंडाधिकाऱ्याने अथवा त्या परकीय देशात कोणत्याही वागिज्यदूताने जवान्या घेतल्या असतील आणि या व्यक्तीने त्या घेतल्या त्या व्यक्तीने त्या केंद्र शासनाकडे किंवा कोणत्याही राज्य शासनाकडे पाठवून दिल्या असतील तेहा—

(क) ज्याच्यासमोर जवानी दिली असेल तो न्यायाधीश दंडाधिकारी, किंवा वाणिज्य-दूत यांच्या सहीने ती अधिक्रमाणित केलेली असेल तर;

(ख) ग्रतिवादीस किंवा, प्रकरणपरत्वे, आरोपी व्यक्तीस स्वतः किंवा स्वतःच्या अभिकर्त्यामार्फत साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्याची संधी मिळाली असेल तर; आणि

(ग) कोजदारी कार्यवाहीच्या ओघात जवानी घेण्यात आली असल्यास, ती जवानी आरोपी व्यक्तीच्या समक्ष घेण्यात आली होती हे शावीत झाले तर,

त्या जवान्या मागणी बजापून घेण्याबाबतच्या कोणत्याही कार्यवाहीत पुराव्यानध्ये ग्राह्य धरल्या जातील; आणि अशा कोणत्याही जवानीवर जिने सूरी केली असल्याचे दिसते त्या व्यक्तीची सही किंवा तिचे अधिकारस्थान कोणत्याही बाबतीत शावीत करण्याची आवश्यकता असणार नाही आणि अशा व्यक्तीने जर प्रतिवादीस किंवा आरोपी व्यक्तीस साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्याची संधी मिळाली होती आणि अशी जवानी फौजदारी कार्यवाहीच्या ओघात घेतली गेली असल्यास ती, आरोपी व्यक्तीच्या समक्ष घेतली गेली होती अशा अधिकृत घराणेत दिलेले दरसेल तर, त्याला तशी संधी मिळाली होती याचा आणि ती जवानी तशा प्रकारे घेतली गेली होती याचा ती पुरेस्ता पुरावा टरेल.

* * * * *

[(४)] बापारी नौवहनासंबंधी * * * त्या त्या काळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याखाली ज्या कालावधीत जहाजाचा मालक इजा पोचलेल्या नौकाधिपतीची किंवा खलाशाचा निर्वाहिखर्च भागवण्यास दावी असेल त्या कालावधीबाबत कोणतेही *[अर्धमासिक प्रदान] प्रदेय होणार नाही.

१. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम १० द्वारे घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्ञापासून).
२. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १० द्वारे “नोदलेल्या” हा शब्द गाळला.
३. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम ११ द्वारे “नहा महिन्यांच्या” या शब्दांऐवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्ञापासून).
४. वरील अधिनियमाच्या कलम ११ द्वारे जादा दाखल केले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्ञापासून).
५. अनुकूलन आदेश, १९५३ द्वारे घातले.
६. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम ४ द्वारे घातले.
७. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ७ द्वारे मूळ खड (४) गाळला.
८. वरील अधिनियमाच्या कलम ७ द्वारे मूळ खड (५) याला खड (४) असा नवा क्रमांक दिला.
९. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची याद्वारे “भाग के राज्यामध्ये आणि भाग खे राज्यामध्ये” हा मजकूर गाळला.
१०. १९२४ चा अधिनियम ७, कलम २ व अनुसूची याद्वारे “मासिक प्रदान” या शब्दांऐवजी घातले.

[(५) ज्यावाबतीत पेन्शन (नौसेना, भूसेना, वायुसेना व वाणिज्य नौद्वान) अधिनियम, १९३० याखाली केलेली 'युद्धकालिन पेन्शन व स्थानबद्धता भत्ता (वाणिज्य नौद्वान, इ.) योजना, १९३९' किंवा युद्धकालिन पेन्शन व स्थानबद्धता भत्ता (भारतीय खलाशी, इ.) योजना, १९४१' याखाली किंवा केंद्र शासनाने केलेल्या 'युद्धकालिन पेन्शन व स्थानबद्धता भत्ता (भारतीय खलाशी) योजना, १९४२' याखाली उपदान, भत्ता किंवा पेन्शन देण्यासाठी उपबंध करण्यात आला आहे अशा कोणत्याही इजेच्या बाबतीत या अधिनियमाखालील कोणतीही भरपाई प्रदेश असणार नाही.

(६) कोणत्याही शारीरिक इजेबाबत या अधिनियमाखाली कार्यवाही चालविण्याच्या संबंधात जर—

(क) मारील खंडात उल्लेखिलेल्या योजनांपैकी कोणत्याही योजनेखाली त्या इजेच्या बाबतीत रक्कम मिळण्यासाठी अर्ज करण्यात आला असेल, आणि

(ख) या योजनेखाली अर्ज केला त्या योजनेत ज्यासंबंधात पैसे देण्याचा उपबंध आहे अशी ती इजा आहे अशा वाजवी संभजुतीने अर्ज करण्यात आला होता आणि ती इजा अशा प्रकारची इजा नसत्याच्या कारणावरून असा अर्ज फेटाळण्यात आला होता किंवा अर्जास अनुलक्षून करण्यात आलेली प्रदाने घांबवण्यात आली होती असे राज्य शासनाने प्रमाणित केले तर, आणि

(ग) या अधिनियमाखालील कार्यवाही, ही राज्य शासनाचे उक्त प्रमाणपत्र कार्यवाही सुरु करण्याच्या व्यक्तीला पुरविण्याच्या दिनांकापासून एक महिन्याच्या आत सुरु करण्यात आलेली असेल तर,

—या अधिनियमाद्वारे आवश्यक करण्यात आलेल्या सुदृशीत नोटीस देण्यात किंवा मागणी करण्यात किंवा कार्यवाही सुरु करण्यात झालेल्या कसुरीमुळे ती कार्यवाही चालवण्यास आडकाठी होणार नाही.]

[१५क. कप्तान किंवा विमानाच्या कर्मचारीगणाचे इतर सदस्य असणारे कामगार यांच्या बाबतीत कप्तान आणि विमानांच्या कर्मचारीगणाचे हा अधिनियम पुढील फेरबदलांसह लागू होईल, ते असे :—

(१) अपघाताची नोटीस आणि भरपाईची मागणी ही, इजा पोचलेली व्यक्ती विमानाचा कप्तान असेल तेवढी वाब खेरीज करून इतर वावतीत, विमानाच्या कप्तानावर, तो जण काही नियोक्ता असावा त्याप्रमाणे बजावता येईल, पण जेव्हा विमानात अपघात घडून निःसमर्थता सुरु झाली असेल तेव्हा, कोणत्याही कर्मचारीगणाच्या सदस्याने कोणतीही अपघाताची नोटीस देणे आवश्यक असणार नाही.

(२) कप्तान किंवा इतर कर्मचारीगणाच्या सदस्याचा मृत्यू घडला तर त्या बाबतीत, भरपाईसंबंधीची मागणी, मागणीदाराला मृत्युची बातमी कठल्यापासून एक वर्षाच्या आत किंवा जेव्हा एखादे विमान त्यावरील सर्व कर्मचार्यासहित बेपत्ता झाले असेल किंवा झाले असल्याचे मानले गेले असेल तेव्हा ते अशा रीतीने या दिनांकास बेपत्ता झाले किंवा झाल्याचे मानले गेले त्या दिनांकापासून अठरा महिन्यांच्या आत करावी लागेल :

परंतु, कोणत्याही प्रकरणी, एखादी भरपाईची मागणी या पोटकलमामध्ये उपबंधित केल्या-प्रमाणे वाजवी वेळेत सावर केलेली नसली तरीही, जर मागणी याप्रमाणे सावर न करण्यास पुरेसे कारण होते अशी आयुक्ताची खात्री पटली तर तो, ती मागणी स्वीकारू शकेल.

(३) जेव्हा इजा पोचलेल्या कप्तानास किंवा विमानाच्या कर्मचारीगणाच्या इतर सदस्यास भारताच्या कोणत्याही भागात किंवा अन्य कोणत्याही देशात कार्यमुक्त करण्यात किंवा मागे सोडन देण्यात आले असून त्या भागात कोणत्याही न्यायाधिकाऱ्याने किंवा दंडाधिकाऱ्याने अथवा त्या परकीय देशात कोणत्याही वाणिज्यद्रव्यांने जवान्या घेतल्या असतील आणि या व्यक्तीने त्या घेतल्या त्या व्यक्तीने त्या केंद्र शासनाकडे किंवा कोणत्याही राज्य शासनाकडे पाठवून दिल्या असतील त्याबाबतीत.—

(क) ज्याच्या समोर जवानी दिली असेल तो न्यायाधीश, दंडाधिकारी, किंवा वाणिज्य-दूत याच्या सहीने ती अधिप्रमाणित केलेली असेल तर ;

(ख) प्रतिवादीस किंवा प्रकरणपत्रवे आरोपी व्यक्तीस स्वतः किंवा स्वतःच्या अभिकल्यामाफ्त साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्याची संघी मिळाली असेल तर; आणि

(ग) फोजदारी कार्यवाहीच्या ओधात जवानी घेण्यात आली असल्यास, ती जवानी आरोपी व्यक्तीच्या समझ घेण्यात आली होती हे शाब्दी झाले तर,

—त्या जवान्या मागणी बजावून घेण्याबाबतच्या कोणत्याही कार्यवाहीत पुराव्यामध्ये ग्राह्य घरल्या आतील; आणि अशा कोणत्याही जवानीवर जिने सही केली असल्याचे दिसते त्या व्यक्तीची सही किंवा तिचे अधिकारस्थान कोणत्याही बाबतीत शाब्दीत करण्याची आवश्यकता असणार नाही आणि अशा व्यक्तीने जर प्रतिवादीस किंवा आरोपी व्यक्तीस साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्याची संघी मिळाली होती आणि अशी जवानी फोजदारी कार्यवाहीच्या ओधात घेतली गेली असल्यास ती, आरोपी व्यक्तीच्या समझ घेतली गेली होती अशा असचे प्रमाणपत्र दिलेले असेल तर, त्याला तशी संघी मिळाली होती याचा आणि ती जवानी तशा प्रकारे घेतली गेली होती याचा तो पुरेसा पुरावा ठरेल.

१. १९३९ चा अधिनियम ४२, कलम २ द्वारे समाविष्ट केलेल्या (३ सप्टेंबर, १९३९ रोजी व तेव्हापासून) खंडाएवजी १९४२ चा अधिनियम, १ कलम २ द्वारे खंड (५) घातला.

२. १९४५ चा अधिनियम ३०, कलम ८ द्वारे घातले.

परदेशी कंपन्यातील
कामगार आणि
मोटार वाहन
यांच्याशी संबंधित
विशेष उपबंध.

१५ ख. हा अधिनियम—

(एक) भारतात नोंदणी करण्यात आलेल्या कंपन्यांनी भरती कैलेल्या आणि परदेशात कामगार म्हणून काम करीत असलेल्या कामगारांच्या बाबतीत, आणि

(दोन) मोटार वाहन अधिनियम, १९८८ (१९८८ चा ५१) यांचाली नोंदणी करण्यात आलेल्या मोटार वाहनांसह, परदेशात चालक, मदतीनीस, यांत्रिक, स्वच्छक किंवा अन्य कामगार म्हणून काम करण्यासाठी पाठवण्यात आलेल्या व्यक्तीच्या बाबतीत, पुढील फेरबदलांच्या अधीनतेने, लागू होईल ते फेरबदल असे:—

(१) अंजाताची आणि भरपाईच्या मागणीची नोटीस ही कंपनीच्या स्थानिक अभिकर्त्यावर किंवा प्रकरणपत्रवे मोटार वाहनांच्या मालकाच्या अपघात घडून आलेल्या देशातील स्थानिक अभिकर्त्यावर बजावता वेर्डल.

(२) ज्याला या कलमाचे उपबंध लागू होतील त्या कामगाराच्या मृत्यूच्या बाबतीत, मागणीदाराकडून भरपाईची मागणी त्याला मृत्यूची बातमी कळव्यापासून एक वर्षाच्या आत करण्यास पुरेसे कारण होते अशी आयुक्ताची खात्री पटव्यास, आयुक्त ती मागणी स्वीकारू पकेल.

परतु, कोणत्याही प्रकरणी, खादी भरपाईची मागणी या पोट-कलमामध्ये उपबंधित केल्याप्रमाणे वाजवी वेळेत सादर कैलेली नसली तरी, जर मागणी याप्रमाणे सादर करण्यास पुरेसे कारण होते अशी आयुक्ताची खात्री पटव्यास, आयुक्त ती मागणी स्वीकारू पकेल.

(३) जेव्हा इजा पोचलेल्या कामगारास भारताच्या कोणत्याही भागात किंवा अन्य कोणत्याही देशात कार्यमुक्त करण्यात किंवा मार्गे सोडून देव्यात आले असून त्या भागातील कोणत्याही वाणिज्य दूताने जबात्या घेतल्या असतील आणि ज्या व्यक्तीने त्या घेतल्या त्या व्यक्तीने केंद्र शासनाकडे किंवा कोणत्याही राज्य शासनाकडे त्या पाठवून दिल्या असतील त्याबाबतीत—

(क) ज्याच्यासमोर जबानी दिली असेल तो न्यायाधीश, दंडाधिकारी किंवा वाणिज्यदूत यांच्या सहीने ती अधिप्रमाणित कैलेली असेल तर;

(ख) प्रतिवादीस किंवा प्रकरणपत्रवे, आरोपी व्यक्तीस स्वतः किंवा स्वतःच्या अभिकर्त्यार्थकृत साक्षीदाराची उलटपत्पासणी करण्याची संधी मिळाली असेल तर;

(ग) कौजदारी कार्यवाहीच्या ओधात जबानी घेण्यात आली असल्यास ती जबानी आरोपी व्यक्तीच्या समझ घेण्यात आली होती हे शाब्दी शाळे आले तर,

—त्या जबात्या मागणी बजावून घेण्याबाबतच्या कोणत्याही कार्यवाहीत पुराव्यामध्ये ग्राह्य धरल्या जातील, आणि अशी कोणत्याही जबानीवर जिने सही केली असल्याचे दिसते त्या व्यक्तीची सही किंवा तिचे अधिकारस्थान कोणत्याही बाबतीत शाब्दीत करण्याची आवश्यकता असणार नाही आणि अशा व्यक्तीने जर प्रतिवादीस किंवा आरोपी व्यक्तीस साक्षीदाराची उलटपत्पासणी करण्याची संधी मिळाली होती आणि अशी जबानी कौजदारी कार्यवाहीच्या ओधात घेतली गेली असल्यास ती, आरोपी व्यक्तीच्या समझ घेतली गेली होती अशा अर्थात्रे प्रमाणपत्र दिलेले असेल तर, त्याला तशी संधी मिळाली होती याचा आणि ती जबानी तशा प्रकारे घेतली गेली होती याचा तो पुरेसा पुरावा ठरेल.]

भरपाई संबंधीची १६. [राज्य शासन], शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे असे निर्देशित करू शकेल की, प्रतिवेदने कामगारांना कामावर ठेवणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीने किंवा कोणत्याही विनिर्दिष्ट वर्गातील अशा व्यक्तींनी, अधिसूचनेत विनिर्दिष्ट करण्यात वेर्डल अशा वेळी व अशा नमुन्यात आणि अशा प्राधिकरणाकडे, मागील वर्षी नियोक्त्याने किंवा इजांच्या बाबतीत भरपाई दिली ती संख्या व अशा भरपाईची रक्कम आणि सोबत, [राज्य शासन] निर्देशित करील असा भरपाईसंबंधीचा अन्य तपशील विनिर्दिष्ट करणारे यथातच्या प्रतिवेदन पाठवावे.

संविदेशीरे १७. कामवंदिमुळे किंवा त्याच्या ओधात उद्भवणाऱ्या कोणत्याही शारीरिक इजेव्हाल नियोक्त्यांच्या व्यायित्वमुक्त करणे, कडून भरपाई मिळण्याचा कोणताही अधिकार कामगार ज्याद्वारे सोडून देतो अशी कोणतीही संविदा किंवा करार, मग तो या अधिनियमांच्या प्रारंभापूर्वी किंवा प्रारंभानंतर करण्यात आलेला असो, त्याद्वारे, या अधिनियमात्याली भरपाई देण्याचे कोणत्याही व्यक्तीचे दायित्व दूर करणे किंवा कमी करणे अभिप्रेत असेल तेथवर रद्दवातल असेल.

१. अनुकूलन आदेश, १९५० व अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे मूळ शब्दाएवजी घातले.

१८. [वयाचा पुरावा.] 'कामगार भरपाई (विशेष) अधिनियम, १९५९' (१९५९ चा ८) कलम १२ याद्वारे निरसित (१ जून, १९५९ रोजी व तेब्हापासून).

[१८क. (१) जो कोणी—

(क) कलम १० पोटकलम (३) खाली त्याने जे नोटीस-पुस्तक राखणे आवश्यक आहे ते राखण्यास चुकेल, किंवा

(ख) कलम १०क पोटकलम (१) खाली त्याने आयुक्ताकडे जे विवरणपत्र पाठवणे आवश्यक आहे ते पाठवण्यास चुकेल, किंवा

(ग) कलम १०ख खाली त्याने जे प्रतिवृत्त पाठवणे आवश्यक आहे ते पाठवण्यास चुकेल, किंवा

(घ) कलम १६ खाली त्याने जे प्रतिवेदन करणे आवश्यक होते ते करण्यास चुकेल, तो [पांचहजार रुपयापर्यंत] असू शकेल एवढ्या द्रव्यदंडास पाव होईल.

(२) आयुक्त खेरीजकरून किंवा त्याच्या पूर्वमंजुरीखेरीज कोणालाही या कलमाखाली कोणताही खटला भरता येणार नाही, अणि कोणतेही न्यायालय या कलमाखालील कोणत्याही अपराधाबाबत [अपराध घडल्याचे अभिकर्थित वृत्त ओयुक्तास माहीत ज्ञाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत] तकार करण्यात आल्याशिवाय त्या अपराधाची दखल घेणार नाही.]

प्रकरण तिसरे

आयुक्त

१९. (१) या अधिनियमाखालील कोणत्याही कार्यवाहीत जर भरपाई देण्याबाबत कोणत्याही आयुक्तांकडे निर्देशन व्यवस्थीवरील दायित्वासंबंधी (इजा पोहोचलेली व्यक्ती ही कामगार आहे किंवा नाही यासंबंधीचा कोणताही प्रश्न धरून) अथवा भरपाईची रक्कम किंवा काळावधी यासंबंधी (निःसमर्थतेचे स्वरूप किंवा व्याप्ती यासंबंधातील कोणताही प्रश्न धरून) कोणताही प्रश्न उद्भवला तर, सागतीपत्रांमध्ये तो प्रश्न [एखादा आयुक्तांकडून] मिटवण्यात येईल.

(२) आयुक्ताने जो प्रश्न मिटवावा, ज्यावर निर्णय द्यावा किंवा कार्यवाही करावी असे या अधिनियमाद्वारे किंवा त्याखाली आवश्यक करण्यात आले आहे असा कोणताही प्रश्न मिटवण्यास, त्यावर निर्णय देण्यास किंवा कार्यवाही करण्यास अथवा या अधिनियमाखाली ओढवलेल्या कोणत्याही दायित्वाची बजावणी करण्यास कोणत्याही दिवाणी न्यायाल्यास अधिकारिता असणार नाही.

२०. (१) राज्य शासनास, शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, कोणतीही व्यक्ती त्या अधिकृत विनियोगित करण्यात येईल अशा * * * * * क्षेत्राकरता श्रमिक भरपाई आयुक्त म्हणून नियुक्त करता येईल.

* [(२) कोणत्याही * * * * * क्षेत्राकरता एकाहून अधिक आयुक्त नियुक्त करण्यात आले असतील त्यावाबतीत, राज्य शासनास सर्वसाधारण किंवा विशेष अदेशाद्वारे, त्याच्यातील कामकाजाच्या विभागांचे विनियमन करता येईल.]

* [(३) कोणत्याही आयुक्तास, या अधिनियमाखाली त्याच्याकडे निर्णयार्थ निर्देशित केलेल्या कोणत्याही बाबीकर निर्णय देण्यासाठी, चौकशी चालवताना अपणास मदत ब्हावी स्हृणून चौकशीतील प्रकरणाशी संबद्ध अशा कोणत्याही बाबीचे विशेष ज्ञान असणाऱ्या एका किंवा त्याहून अधिक व्यक्तींची निवड करता येईल.

* [(४) प्रत्येक आयुक्त हा 'भारतीय दंड संहिता' (१९६० चा ४५) याच्या अर्थानुसार लोक-सेवक असल्याचे मानव्यात येईल.

१. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम ११ द्वारे घातले.

२. १९५५ चा अधिनियम ३०, कलम ९ द्वारे 'पांचशे' या शब्दाएवजी घातले.

३. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम ६ द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेब्हापासून).

४. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १२ द्वारे "आयुक्तांकडून" या शब्दाएवजी घातले.

५. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम ७ द्वारे "स्थानिक" हा शब्द गाढला (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेब्हापासून).

६. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १३ द्वारे घातले.

७. वरील अधिनियमाच्या कलम १३ द्वारे मूळ पोटकलमे (२) व (३) यांना पोटकलमे (३) व (४) असे नवीन क्रमांक दिले.

कार्यवाहीचे स्थळ २१. '[(१) या अधिनियमाखालील कोणतीही गोष्ट आयुक्ताने किंवा आयुक्तासमोर कराव्याची असेल आणि ती वर्ग करणे. तर, या अधिनियमाच्या उपबंधाच्या आणि खालील केलेल्या कोणत्याही नियमाच्या अधीनतेने :—

(क) ज्यामुळे इजा झाली तो अपवात ज्या क्षेत्रात घडला असेल; किंवा

(ख) कामगाराचा किंवा तो मरण पावला घरेल त्या बाबतीत भरपाईची भागणी करणाऱ्या अवलंबित व्यक्तीचा निवास सामाचपणे ज्या क्षेत्रात असेल; किंवा

(ग) ज्या क्षेत्रात नियोक्त्याचे नोंदणीकृत कार्यालय असेल, त्या क्षेत्राच्या आयुक्ताला किंवा त्याच्यासमोर ती गोष्ट करावी लागेल :

परंतु, जेथे अपवात घडला असेल त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणाऱ्या आयुक्ताहून अन्य आयुक्तासमोर किंवा आयुक्ताला, कोणत्याही गोष्टीच्या बाबतीत त्याने त्या क्षेत्रावर अधिकारिता असणाऱ्या आयुक्ताला किंवा संविधित राज्य शासनाला, केन्द्र शासनाने विहित केलेल्या नमूद्यात नोंटीस दिल्याशिवाय, त्या बाबीवर कार्यवाही करता येणार नाही :

परंतु आणखी असे की, जहाजाचा नौकाधिपती किंवा खलार्ही असणाऱ्या कर्मचारी गणाचा कप्तान असणाऱ्या किंवा सदस्य असणाऱ्या किंवा भोटार वाहनात किंवा कंपनीत काम करणाऱ्या कामगाराला भारताबाबी अपवात झाला असेल त्याबाबतीत अशी कोणतीही गोष्ट, त्या जहाजाचा, विमानाचा किंवा मांटार वाहनाचा मालक किंवा अभिकर्ता ज्या क्षेत्रात, निवास करीत असेल किंवा कामघंडा चालवित असेल किंवा प्रकरणपरवे, कंपनीचे नोंदणीकृत कार्यालय स्थित असेल त्या क्षेत्राच्या आयुक्तासमोर करावी लागेल.

(१क) कलम ८ खाली, ज्या आयुक्ताकडे कोणताही पैसा जमा करण्यात येत असेल त्या आयुक्ताहून अन्य आयुक्ताने या अधिनियमान्वये एखाद्या गोष्टीवर कार्यवाही केल्यास तो आयुक्त ती बाब योग्य रीतीने निकालात काढप्यासाठी पैसे जमा करण्यात येणाऱ्या आयुक्ताकडे असेलेले कोणतीही अभिलेख किंवा पैसा त्याच्याकडे वर्ग करण्याची भागणी करू शकेल आणि तशी विनंती करण्यात आल्यावर, तो, तिचे अनुपालन करील.]

(२) आपणासमोर [प्रलंबित अतलेल्या कोणत्याही कार्यवाहीमधून उद्भवणाऱ्या कोणत्याही बाबीवर] अन्य कोणत्याही आयुक्ताने—भग तो त्याच राज्यातील असो वा नसो—कार्यवाही करणे अधिक सोईस्कर होऊ शकेल अशी जर एखाद्या आयुक्ताची खाली झाली तर तो, या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमाच्या अधीनतेने, अशी बाब अहवालाकरता किंवा निकालात काढप्याकरता अशा अन्य आयुक्ताकडे वर्ग करण्याचा आदेश देऊ शकेल, आणि, जर त्याने तसे केले तर, अशा बाबीवर निर्णय देण्याच्या दृष्टिने संबद्ध अशी सर्व कागदपत्रे तो अशा अन्य आयुक्ताकडे ताबडतोव पाठवील आणि, ती बाब निकालात काढली जाण्यासाठी वर्ग करण्यात आली असेल तर, अपल्या हाती घिलक असेलेला किंवा कार्यवाहीतील कोणत्याही पक्षकाराच्या फायद्यासाठी गुंतवलेला कोणताही पैसादेखील विहित पद्धतीने त्याच्याकडे पाठवून देईल :

[परंतु, कार्यवाहीतील पक्षकार आपणासमोर हजर झाला असेल तर, आयुक्त अशा पक्षकाराला आपली बाज मांडण्याची संधी न देता, त्याच्यावर अवलंबून असेलेल्या व्यक्तीमध्ये ठोक रकमेची विभागणी करण्यासंबंधीची बाब वर्ग करण्याचा कोणताही आदेश देणार नाही.]

[* * * * *]

(३) ज्याच्याकडे धाप्रमाणे कोणतीही बाब वर्ग करण्यात आली असेल तो आयुक्त, या अधिनियमाखाली करण्यात आलेल्या नियमांच्या अधीनतेने, त्या बाबीची चौकशी करील आणि, ती बाब अहवालासाठी वर्ग करण्यात आली असेल तर, त्यावर आपला अहवाल देईल, किंवा जर ती बाब निकालात काढप्याकरता वर्ग करण्यात आली असेल तर, ती कार्यवाही जणू काही मुळात त्याच्यासमोर सुल झालेली असावी त्याप्रमाणे ती पुढे वालू करील.

(४) पोटकलम (२) खाली कोणतीही बाब ज्याच्याकडे अहवालासाठी वर्ग करण्यात आली होती अशा आयुक्ताकडून अहवाल मिळाल्यावर, ज्याने ती निर्देशित केली होती तो आयुक्त, निर्देशित करण्यात अलेल्या बाबीच्या अशा अभिप्रायानुरूप निर्णय करील.

[(५) राज्य शासनास कोणतीही बाब आपण नियूक्त केलेल्या कोणत्याही आयुक्ताकडून आपण नियूक्त केलेल्या अन्य कोणत्याही आयुक्ताकडे वर्ग करता यईल.]

अर्जाचा नमूना. २२. '[(१) ज्या बाबतीत या अधिनियमान्वये भरपाई चुक्ती करण्याचे दायित्व उद्भवले असेल त्या अपवाताच्या बाबतीत, या अधिनियमाच्या उपबंधाच्या अधीनतेने, अशा भरपाईसाठी आयुक्तासमोर भागणी करता यईल.

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १० (एक) द्वारे घातले.
२. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ९ द्वारे विवक्षित शब्दांऐवजी घातले.
३. वरील अधिनियमाच्या कलम ९ द्वारे घातले.
४. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १० (दोन) द्वारे परंतुक गाढले.
५. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १४ द्वारे घातले.
६. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम ११ द्वारे मूळ मजकुराऐवजी घातले.

(१क) कोणतीही बाब आयुक्ताने मिटवावी म्हणून पोटकलम (१) च्या उपबंधाच्या अधीनतेने करावयाचा असा, [भरपाईसाठी अवलंबित व्यक्तीने किंवा व्यक्तीनी केलेला अर्ज सोडून] अन्य अर्ज जा प्रश्न पक्षकार संमतिपत्राद्वारे मिटवण्यास असमर्थ आहेत असा एखादा प्रश्न त्यासंबंधात उद्भवल्याशिवाय व उद्भवेपर्यंत करता ऑगार नाही.]

(२) [आयुक्ताकडे करावयाचा अर्ज] विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यात करता येईल आणि त्यासंबंधात, विहित केलेली असेल तसी फो घावी लागेल, आणि अशा अजीत विहित अशा कोणत्याही तपशिलाव्यतिरिक्त आणखी पुढील तपशिलाचा समावेश असेल, तो असा :—

(क) अर्ज कोणत्या परिस्थितीत करण्यात आला आणि अर्जदार कोणत्या अनुसोषाढी किंवा आदेशाची मागणी करीत आहे त्याबाबतचे संक्षिप्त निवेदन ;

(ख) भरपाईसाठी नियोक्त्याविरुद्ध मागणी दाखल करण्यात आली असेल अशा प्रकरणी, अपघाताची नोटीस नियोक्त्यावर ज्या दिनांकास बजावण्यात आली तो दिनांक आणि जर अशी नोटीस बजावण्यात आली नसेल किंवा यांचे वेळी बजावण्यात आली नसेल तर, असे न करण्याचे कारण ;

(ग) पक्षकारांची नावे व पते; आणि

(घ) [भरपाईसाठी अवलंबित व्यक्तीनी केलेले अर्ज खेरीजकरून अन्य प्रकरणी] ज्यांबाबत मतेक्य झाले असेल त्या आणि ज्यांबाबत मतेक्य झाले नसेल [त्या वाबीचे] संक्षिप्त विवरण.

(३) जर अर्जदार हा, अंशेक्षित असेल किंवा कोणत्याही कारणामुळे आवश्यक ती माहिती लेखी पुरवण्यास तो असमर्थ असेल तर, तो अर्ज, अर्जदाराची तशी इच्छा असल्यास, आयुक्ताच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करण्यात येईल.

[२२. (१) इजेम्हल ज्याचा मृत्यू झाला अशा कामगाराच्या बाबतीत प्रदेय असलेली भरपाई प्राणातिक अपघाताम्हणून नियोक्त्याने कोणतीही रक्कम जमा केली असेल, आणि आयुक्ताच्या मते अशी रक्कम अपुरी च्या प्रकरणी आणखी असेल तेव्हा, आयवत नोटीस काढून व तीत आपली कारणे लेखी नमूद करून त्या नोटीशीद्वारे, नोटीशीत रक्कम जमा करण्यास नमूद करण्यात येईल अन्य मुदतीत नियोक्त्याने आणखी रक्कम जमा का करू नये धावहळके कारण फर्मावण्याची आयुक्ताची शक्ती.

(२) जर आयुक्ताचे समाधान होईल अशा रीतीने कारण दाखवण्यास नियोक्ता चुवाला तर आयुक्त प्रदेय असलेली एकूण रक्कम निश्चित करणारा, आणि नियोक्त्यास तुटीच्या रक्मेचा भरणा करण्याबाबत फर्मावणारा नियाडा देऊ शकेल.]

२३. आयुक्ताला घप्येवर पुरावा घेण्यासाठी (ते बंधन लादण्यास अशा आयुक्ताला याद्वारे शक्ती आयुक्तांच्या शक्ती प्रदान झाली आहे) आणि साक्षीदाराना उपस्थित राहण्यास भाग पाडण्यासाठी व दस्तऐवज आणि व त्यांची कार्य-महत्वाच्या वस्तु हजर करण्याची सक्ती करण्यासाठी 'दिवाणी प्रक्रिया संहिता, १९०८' (१९०८ चा ५) याखाली पढती. दिवाणी न्यायालयाला असलेल्या सर्व शक्ती असतील, [आणि आयुक्त हा '['फोजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३' (१९७४ चा २) दरम्यान १९५ व प्रकरण संविसावे] दांच्या प्रयोजनार्थ दिवाणी न्यायालय असल्याचे मानले जाईल].

[२४. कोणत्याही व्यक्तीने आयुक्तासमोर किंवा त्याने उपस्थित राहणे (साक्षीदार म्हणून पक्षकारांचे एखादा पक्षकाराची तपासणी होण्यासाठी त्याने उपस्थित ज्ञावयाचे असेल ती बाब सोडून) किंवा अर्ज उपस्थिती करणे किंवा एखादी कृती करणे आवश्यक असेल तेव्हा, अशा व्यक्तीने जो विधिव्यवसायी अथवा एखादा विमा कंपनीचा किंवा नोंदवलेल्या व्यवसाय संघाचा अधिकारी अथवा 'कारखाने अधिनियम, १९४८' (१९४८ चा ६३) कलम ८ पोटकलम (१) खाली किंवा 'खाण अधिनियम, १९५२' (१९५२ चा ३५) कलम ५ पोटकलम (१) खाली नियुक्त केलेला निरीक्षक अथवा धावाबतीत राज्य शासनाने विनिर्दिष्ट केलेला अन्य कोणताही अधिकारी लेखी प्राधिकृत केला असेल त्याला अथवा आयुक्ताच्या परवानगीने याप्रयाणे प्राधिकृत केलेल्या अन्य कोणत्याही व्यक्तीला अशा व्यक्तीच्या वतीने ती कृती करता येईल.]

२५. साक्षीदाराची तपासणी जसजशी होत जाईल तसेतसे आयुक्त, प्रत्येक साक्षीदाराच्या पुराव्याच्या पुरावा नोंदवण्याची आशयाचे थोडक्यात टाचण तयार करील, आणि असे टाचण आयुक्त स्वतः हाताने लिहून काढील व पढती. त्यावर स्वाक्षरी करील आणि ते त्या कामाच्या कागदपत्रांचा एक भाग होईल :

१. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १५ द्वारे घातले.
२. वरील अधिनियमाच्या कलम १५ द्वारे 'जेथे असा कोणताही प्रश्न उद्भवला असेल तेथे तो अर्ज' या शब्दाएवजी घातले.
३. १९३६ चा अधिनियम १५, कलम १५ द्वारे घातले.
४. १९२५ चा अधिनियम ३७, कलम २ व पहिली अनुसूची याद्वारे "त्या वाबीवर" या शब्दाएवजी घातले.
५. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १६ द्वारे घातले.
६. १९२१ चा अधिनियम ५, कलम ५ द्वारे जावा दाखल करण्यात आले.
७. १९१५ चा अधिनियम ३०, कलम १२ द्वारे मूळ मजकराएवजी घातले.
८. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम १४ द्वारे मूळ कलमाएवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

परंतु, आयुक्त स्वतः असे टाचण तयार करू शकला नाही तर, तो तसे करण्यास असमर्थ असल्या-बद्दलचे कारण नमूद करील आणि स्वतः मजकूर सांगून त्यावरहूकूम लेखी टाचण तयार करवील आणि त्यावर स्वाक्षरी करील, आणि असे टीचण त्या कामाच्या कागदपत्रांचा एक भाग होईल:

परंतु आणखी असे की, कोणत्याही वैद्यकीय साक्षीदाराची साक्ष शक्यतो शब्दग्र: लिहून घेण्यात येईल परिव्यय.

२६. आयुक्तासमोरील कोणत्याही कार्यवाहीच्या अनुसाराने देववद्याचा सर्व परिव्यय, या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांच्या अधीनतेने, आयुक्ताच्या विवेकाधीन असेल.

प्रकरणे सादर २७. स्वतःला योग्य वाटले तर, आयुक्ताला कोणताही विधिविषयक प्रश्न निर्णयासाठी उच्चन्यायाल्याकडे सादर करता येईल आणि, त्याने तसे केले तर, तो त्या प्रश्नाचा अशा निर्णयानुरूप निकाल करील.

संमतिपत्रांची नोंदणी. २८. (१) जेथे भरपाई म्हणून प्रदेय असलेली कोणतीही ठोक रक्कम ही संमतिपत्राहारे ठरवण्यात आली असेल—मग ती अर्धमासिक प्रदानांबाबत हक्कविमोचन करून ठरवलेली असो वा अन्यथा असो—अथवा जेथे [एखाद्या स्त्रीला किवा विधितः निःसमर्थ असलेल्या व्यक्तीला] *** द्यावयाची भरपाई म्हणून कोणतीही भरपाई याप्रमाणे ठरवण्यात आली असेल तेथे, नियोक्त्याकडून आयुक्ताला त्याबाबतची यादी पाठवली जाईल आणि त्या यादीच्या असलपणावहूल आयुक्ताची खात्री झाल्यावर तो, विहित रीतीने नोंदपुस्तकात यादीची नोंद करील:

परंतु,—

(क) आयुक्ताने संबंधित पक्षकारांना नोटीस दिल्यानंतरचे सात दिवस संपर्णपूर्वी अशा कोणत्याही यादीची नोंद करण्यात येणार नाही;

*** * *

(ग) आयुक्ताला नोंदपुस्तकात कोणत्याही वेळी दुर्बस्ती करता येईल;

(घ) एखादी ठोक रक्कम—मग ती अर्धमासिक प्रदानांबाबत हक्कविमोचन करून ठरवलेली असो वा अन्यथा असो—देण्याबाबतचे संमतिपत्र किवा [एखाद्या स्त्रीला किवा विधितः निःसमर्थ असलेल्या व्यक्तीला] *** प्रदेय असलेल्या रकमेसंबंधातील संमतिपत्र हे, ती ठोक रक्कम किवा रक्कम अपुरी असल्यामुळे किवा समतिपत्र कपट करून, गैरवजवी डउपण जाणून किवा अन्य अनुचित मार्गानी करण्यात आलेले असल्यामुळे नोंदले जावयास नको होते असे आयुक्तास वाटेल त्याबाबतीत, तो संमतिपत्राच्या यादीची नोंद करण्याचे नकारू शकेल [आणि] त्या त्या परिस्थितीत त्याला उचित वाटेल असा आदेश काढू शकेल—यापैकी संमतिपत्रान्वये अगोदरच दिलेल्या कोणत्याही रकमेसंबंधातील आदेशही समाविष्ट आहे.

(२) पोट-कलम (१) खाली ज्याची नोंदणी करण्यात आलेली आहे असे भरपाई देण्याबाबतचे संमतिपत्र, 'भारतीय संविदा अधिनियम, १८७२' (१८७२ चा १) यापैकी किवा त्या त्या काळी अंमलात असलेल्या अन्य कोणत्याही कायद्यामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, या अधिनियमाखाली बजावणीयोग्य असेल.

संमतिपत्रांची नोंदणी २९. कलम २८ खाली ज्याची नोंदणी करणे आवश्यक करण्यात आले आहे अशा कोणत्याही करण्यास चुकल्याचा संमतिपत्राची यादी त्या कलमाखाली आवश्यक केल्याप्रमाणे आयुक्ताकडे पाठवण्यात आली नसेल तेथे, परिणाम नियोक्ता, या विधिनियमाच्या उपबंधांखाली जी रक्कम देण्यास तो दायी असेल असी भरपाईची पूर्ण रक्कम देण्यास दायी होईल, आणि कलम ४ पोट-कलम (१) च्या उपबंधांमध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, तो, आयुक्ताने अन्यथा निवेदण दिला नसेल तर, भरपाईच्या रूपाने—मग ती संमतिपत्रान्वये असो किवा अन्यथा असो—कामगारास दिलेल्या कोणत्याही रकमेच्या निम्माहून अधिक रक्कम वजा करण्यास हक्कवार असणार नाही.

अपिले. ३०. (१) आयुक्ताच्या पुढील अदेशांवर उच्च न्यायालयात अपील होऊ शकेल, ते असे:—

(क) भरपाई म्हणून ठोक रक्कम देववणारा—मग ती अर्धमासिक प्रदानांबाबत हक्कविमोचन करून असो वा अन्यथा असी—किवा ठोक रकमेची मार्गणी पूर्णतः किवा अंशतः अमान्य करणारा आदेश; .

[(कू) कलम ४क खाली व्याजाचा किवा दंडाचा निवाडा देणारा आदेश;]

१. १९२९ चा अधिनियम ५, कलम ६ द्वारे "विधितः निःसमर्थ असलेल्या व्यक्तीला" या शब्दां ऐवजी घातले.

२. १९२४ चा अधिनियम ७, कलम ३ व दुसरी अनुसूची यांद्वारे "किवा अवलंबित व्यक्तीला" हे शब्द गाळले.

३. १९२९ चा अधिनियम ५ कलम, ६ द्वारे खंड (ब) गाळला.

४. वरील अधिनियमाच्या कलम ६ द्वारे "कोणतीही वैद्य निःसमर्थता असलेल्या व्यक्तीला" या शब्दांऐवजी घातले.

५. १९२४ चा अधिनियम ७, कलम ३ व दुसरी अनुसूची यांद्वारे "किवा कोणत्याही अवलंबित व्यक्तीला" हे शब्द गाळले.

६. वरील अधिनियमाच्या कलम २ व पहिली अनुसूची यांद्वारे "किवा" या शब्दांऐवजी घातले.

७. १९५१ चा अधिनियम ८, कलम १५ द्वारे घातले (१ जून, १९५१ रोजी व तेव्हापासून).

(ख) अर्धमासिक प्रदानांबाबत हक्कविमोचन कर्तव्यास नकार देणारा आदेश;
(ग) मृत कामगारावर अवलंबन असलेल्या व्यक्तीमध्ये भरपाई विभागून देण्याचा उपबंध करणारा, किंवा आपण अशी अवलंबित व्यक्ती असल्याचे अभिकथित करणाऱ्या एखाद्या व्यक्तीची कोणतीही मागणी अमान्य करणारा आदेश;

(घ) कलम १२ पोटकलम (२) च्या उपबंधाखाली हानिरक्षणाच्या रकमेची कोणतीही मागणी मान्य किंवा अमान्य करणारा आदेश; किंवा

(ङ) संमतिप्रदाच्या यादीची नोंदणी करण्याचे नाकारणारा किंवा तिची नोंदणी करणारा किंवा तिची सशर्त नोंदणी करण्यासाठी तरतुद करणारा आदेश:

परंतु, कोणत्याही आदेशाविरुद्ध करावयाच्या अपिलात मूळगामी विधिप्रश्न अंतर्भूत असल्याशिवाय आणि खंड (ख) मध्ये उल्लेखिलेल्या अशा प्रकारच्या आदेशाहून अन्य आदेशाच्या बाबतीत, अपिलातील वादग्रस्त रक्कम तीनशे रुपयांहून कमी नाही असे असल्याशिवाय अपील होऊ शकणार नाही:

परंतु आणखी असे की, ज्या बाबतीत आयुक्ताचा निर्णय मान्याचे पक्षकारांनी कबल केले असेल किंवा पक्षकारांमध्य झालेले संमतिप्रद आयुक्ताच्या आदेशाद्वारे अंमलात येत असेल अशा कोणत्याही बाबतीत अपील होऊ शकणार नाही:

[परंतु आणखी असे की, खंड (क) खाली नियोक्त्याने करावयाचे अपील, ते ज्याविरुद्ध आहे त्या आदेशाखाली प्रदेश असलेली रक्कम अपीलकत्याने अपाणाकडे जमा केली आहे अशा आशयाचे आयुक्ताने दिलेले प्रमाणपत्र अपील अर्जासोबत जोडलेले असल्याशिवाय होऊ शकणार नाही.]

(२) या कलमाखाली करावयाच्या अपिलाची मुदत साठ दिवस इतकी असेल.

(३) [मुदत अधिनियम, १९६३ (१९६३ चा ३६)] याच्या कलम ५ चे उपबंध या कलमाखालील अपिलांस लागू होतील.

[३० क. जेव्हा कलम ३० पोटकलम (१) खंड (क) खाली नियोक्ता एवादे अपील करील तेव्हा, अपिलाचा निर्णय अपिलाचा निर्णय लागेपर्यंत आयुक्ताला त्याच्याकडे जमा करण्यात आलेल्या कोणत्याही रकमेचे प्रदान रोखून लागेपर्यंत विवक्षित ठेवता येईल, आणि त्यास उच्च न्यायालयाने तसा निवेश दिला असेल तर, ते रोखून ठेवावे लागेल.] प्रदाने रोखून ठेवणे.

३१. या अधिनियमाखालो कोणत्याही यथक्तीने देणे असलेली कोणतीही रक्कम—मग ती भरपाई वसुली. देण्याच्या संमतिप्रदांनव्यये असो वा अन्यथा असो—आयुक्तास जमीनमहसूलाच्या थक्काकीप्रमाणे वसूल करता येईल, आणि आयुक्त हा ‘महसूल वसुली अधिनियम, १८९०’ (१८९० चा १) कलम ५ च्या अर्थानुसार लोक पदाधिकारी असल्याचे मान्यात येईल.

प्रकरण चौथे

नियम

३२. (१) या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी [राज्य शासनाला] “नियम करता येतील. राज्य शासनाची नियम करण्याची शक्ती.

(२) विशेषत: आणि पुरवंगामी शक्तीच्या व्यापकतेस बाबत न येता, अशा नियमांत पुढील सर्व किंवा व्यापैकी कोणत्याही बाबीसाठी उपबंध करता येतील, त्या बाबी अशा :—

(क) पुनर्विलोकनासाठी करावयाच्या अर्जासोबत वैद्यकीय प्रमाणपत्र जोडलेले नसेल तेव्हा, कलम ६ खाली किंवा कालांतरागणिक व कोणत्या शक्तीच्या अधीनतेने तो अर्ज करता येईल ते विहित करणे;

(ख) कलम ११ पोटकलम (१) खाली वैद्यकीय तपासणीसाठी एखाद्या कामगारास किंवा कालांतरागणिक व कोणत्या शक्तीच्या अधीनतेने उपस्थित होण्यास आवश्यक करता येईल ते विहित करणे;

(ग) आयुक्तानी या अधिनियमाखालील प्रकरणे निकालात काढताना व अशा प्रकरणांतील पक्षकारांनी अनुसरावयाची प्रक्रिया विहित करणे;

(घ) बाबी व प्रकरणे एका आयुक्ताकडून दुसऱ्या आयुक्ताकडे वर्ग करण्यावाबत व अशा प्रकरणे पैसे पाठवून देण्यावाबत विनियमन करणे;

(ङ) आयुक्ताच्या हाती असलेला पैसा मृत कामगारावर अवलंबन असण्याच्या व्यक्तीच्या फायद्याकरिता कशा रीतीने गुंतवाचा ते विहित करणे आणि अशा प्रकारे गुंतवलेला पैसा एका आयुक्ताकडून दुसऱ्या आयुक्ताकडे पाठविणे;

१. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम १७ द्वारे जादा दाखल केले.

२. १९१५ चा अधिनियम ३०, कलम १३ द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

३. वरील अधिनियमाच्या कलम १८ द्वारे घातले.

४. अनुकूलन आदेश, १९५० द्वारे ‘प्रांतीय सरकार’ या ऐवजी हा शब्दोलेख घातला.

५. कामगार भरपाई नियम, १९२४ याकरिता पहा, गेझेट ऑफ इंडिया मार्ग एक, पृ. ५८६.

(च) जे अज्ञान आहेत किंवा जे उपस्थित होण्यास असमर्थ आहेत अशा पक्षकांराचे आयुक्तापुढील कार्यवाहीत प्रतिनिधित्व ;

(द) संमतिप्रांच्या याचा कोणत्या नमुन्यात व कशा रीतीने सादर करण्यात व नोंदवण्यात याव्या त्या विहित करणे ;

(ज) अर्धमासिक प्रदानाचे पुनर्दिलोकन करण्याबाबतच्या अजीवीरील निर्णय प्रलिखित असेतोवर आयुक्तांनी ती प्रदाने संपूर्णतः किंवा अंशतः रोखून ठेवणे; ***

* * * * *

[(झ) या अधिनियमाखालील कार्यवाहीमध्ये जो खर्च देववता येईल त्याच्या दरांच्या शेपी विनियमित करणे ;

(झ) या अधिनियमाखाली आयुक्तपुढे होणाऱ्या कोणत्याही कार्यवाहीच्या बाबतीत प्रदेव असलेल्या कीची खकम विहित करणे व ठरवणे ;

(ट) आयुक्तांनी नोंदपुस्तके व आपणांुढे असलेल्या कार्यवाहीची कागदपत्रे राखणे ;

(ठ) कोणत्या वगतील नियोक्त्यांनी कलम १० पोटकलम (३) खाली नोटीस-पुस्तके ठेवली पाहिजेत ते वर्ग, व अशा नोटीस पुस्तकांचा नमुना विहित करणे ;

(ड) कलम १०क खाली नियोक्त्यांनो सादर कराव्याच्या विवरणाचा नमुना विहित करणे ;

* * * * *

(ह) कोणत्या प्रकारणी कलम १०ख मध्ये उल्लेखिलेला अहवाल आयुक्ताहून अन्य प्राधिकरणाकडे पाठवावा ते विहित करणे ;]

[(ग) या अधिनियमातील गोषधारे विहित करणे व असे गोषधारे अंतर्भूत असलेल्या नोटीसा लावणे हे नियोक्त्यांना अवश्यक करणे ;

(त) व्यवसायजन्य रोग म्हणून विनिर्दिष्ट केलेल्या रोगाचे निदान कशा रीतीने करावे ते विहित करणे ;

(थ) या अधिनियमाच्या प्रयोजनापैकी कोणत्याही प्रयोजनाकरता रोगाबाबत कशा रीतीने प्रमाणपत्र द्यावे ते विहित करणे ;

(इ) अक्षमता कशा रीतीने व कोणत्या मानकांच्या आधारे ठरवावी ते विहित करणे.]

[(३) या कलमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो, करण्यात आल्यानंतर ताबडतोव राज्य विधान-मंडळासमोर मांडण्यात येईल].

३३. [स्वानिक शासनाची नियम करण्याची शक्ती] अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे निरसित.

नियम प्रकाशित करणे. करून नंतर केले पाहिजेत या शर्तीस अधीन असेल.

(२) कलम ३२ *** खाली जे नियम करण्याचे प्रस्तावित आहे त्याचा मसुदा ज्या दिनांकानंतर विचारात घेतला जाणार असा, 'सर्वसाधारण वाक्खंड अधिनियम, १८९७' (१८९७ चा १०) कलम २३-खंड (३) अनुसार विनिर्दिष्ट कराव्याचा दिनांक हा, प्रस्तावित नियमांचा मसुदा सर्वांच्या माहितीसाठी ज्या दिनांकास प्रकाशित करण्यात आला असेल त्या दिनांकापासून तीन महिन्यांच्या आतला असणार नाही.

१. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे खंड (ज) च्या अखेच्या "आणि" हा शब्द व मूळ खंड (झ) गाळला.

२. वरील आदेशाद्वारे कलम ३३ चे खंड (क) ते (च) यांना खंड (झ) ते (इ) हे नवीन क्रमांक देऊन ते कलम ३२ मध्ये समाविष्ट केले व कलम ३३ चा उर्वरित भाग गाळला.

३. १९६० चा अधिनियम ५८ कलम ३ व दुसरो अनुसूची यांद्वारे "आणि" हा शब्द गाळला.

४. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम १६ द्वारे घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

५. १९८६ चा अधिनियम ४, कलम २ आणि दुसर्या अनुसूचीद्वारे घातले (१५ मे, १९८६ रोजी व तेव्हापासून).

६. अनुकूलन आदेश, १९३७ द्वारे "कलम ३२ व ३३" या शब्दाएवजी घातले.

७. वरील आदेशाद्वारे "किंवा कलम ३३" हे शब्द व आकडे गाळले.

(३) अशा प्रकारे केलेले नियम * * * * * शासकीय राज्यात त्रिकांशित करण्यात येतील आणि अशा प्रकाशनानंतर ते जण काही या अधिनियमात अधिनियमित करण्यात आलेले असावेत अशा प्रकारे परिणामक होतील.

"[३५. *[१(१)]**** "[कोणत्याही परकीय देशात] राहणाऱ्या किंवा राहावशास जाण्याच्या भरपाई म्हणून देतात असलेल्या कोणत्याही "[व्यक्तीला निवाड्याने देववलेला किंवा देय असलेला] जो पैसा या अधि- दिलेले पैसे हस्तांतरीत नियमाखाली आयुक्ताकडे "[जमा केलेला] असेल तो अशा "[परकीय देशाकडे] हस्तांतरीत करण्यासाठी अथवा करण्याबाबत इतर "[कोणत्याही राज्यात] राहणाऱ्या किंवा राहावशास जाण्याच्या वेतात असावाच्या "[कोणत्याही व्यक्तीला देणांबरोबर केलेल्या निवाड्याने देववलेला किंवा तिला देय असलेला] जो कोणताही पैसा **** "[कोणत्याही परकीय व्यवस्था अंमलात देशात] कामगार भरपाईसंबंधीच्या कायद्याखाली "[जमा केलेला] असेल तो "[कोणत्याही राज्यात] आणण्यासाठी स्वीकारणे "[वितरित करणे] व त्याचे प्रशासन करणे यासाठी केंद्र शासनाला शासकीय राजपत्रातील नियम. अघिसूचनेद्वारे नियम करता येतील:]

"[परंतु, प्राणांतिक अपवानांच्या बाबतीत या अधिनियमाखाली जमा केलेली कोणतीही रक्कम ज्याच्याकडे ती आली तो आयुक्त कलम ८ पोटकलम (४) व (५) याच्या उपवंधाखाली तिचे वितरण व संचिनाजन कसे करावयाचे हे ठरवणारे आदेश देईपर्यंत संबंधित नियोक्त्याच्या संमतीवाचून, याप्रमाणे पाठ्यून देण्यात येणार नाही.]

(२) आयुक्ताकडे जमा केलेला पैसा, या कलमाखाली केलेल्या नियमांनुसार याप्रमाणे पाठ्यून देण्यात आलेला असेल त्याबाबतीत, आयुक्ताकडे जमा केलेल्या भरपाईच्या रकमेचे त्याने वितरण करण्या-संबंधात या अधिनियमात अन्यत्र केलेले उपवंध अशा कोणत्याही पैशाच्या संबंधात लागू होण्याचे बंद होईल.]

"[३६. या अधिनियमाखाली केंद्र शासनाने केलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर होईल तितक्ष्या लवकर संसदेच्या प्रत्येक सभागृहातमोर, ते एका सवाने किंवा दोन "[किंवा अधिक] ऋमवर्ती सवे मिळून बनलेल्या अशा एकूण तीस दिवसांच्या कालावधीत सत्तासीन असताना ठेवला जाईल, आणि "[पूर्वोक्त सत्ताच्या किंवा सत्ताच्या लागोपाठके सव संपष्टापूर्वी जर] त्या नियमात कोणतीही आपरिवर्तन करण्याबाबत दोन्ही सभागृहाचे मत्तेक्य झाले किंवा तो नियम करण्यात येऊ नये याबाबत दोन्ही सभागृहाचे भरतक्य झाले तर, तो नियम त्यानंतर अशा आपरिवर्तित रूपातच परिणामक होईल किंवा, प्रकरणपरत्वे, मुळीच परिणामक होणार नाही; तथापि, अशा कोणत्याही आपरिवर्तनामुळे किंवा शून्यीकरणामुळे, तत्पूर्वी त्या नियमाखाली करण्यात आलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाध येणार नाही.]

१. अनुकूलन, आदेश, १९३७ द्वारे "गेंड्रेट ऑफ इंडियामध्ये किंवा" हे शब्द गाठले.
२. वरील आदेशाद्वारे "प्रकरणपरत्वे" हा शब्द गाठला.
३. १९३३ चा अधिनियम १५, कलम २० द्वारे घातले.
४. १९३७ चा अधिनियम ७, कलम २ द्वारे, कलम ३५ ला त्या कलमाचे पोटकलम (१) असा नदीन क्रमांक दिला.
५. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे "कोणत्याही भाग ला राज्यात किंवा" हा मजकूर गाठला.
६. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम ५ द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले (१ जुलै, १९८४ रोजी व तेव्हापासून).
७. १९३७ चा अधिनियम ७, कलम २ द्वारे "व्यक्तीच्या फायद्यासाठी" या शब्दाएवजी घातले.
८. वरील अधिनियमाच्या कलम २ द्वारे "भरणा केलेला" या शब्दाएवजी घातले.
९. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम ५ द्वारे, "अशा भागाकडे किंवा देशाकडे" या शब्दाएवजी घातले.
१०. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूची यांद्वारे "भाग का राज्यात किंवा भाग ला राज्यात" या एवजी घातले.
११. १९३७ चा अधिनियम, ७ कलम २ द्वारे "कोणत्याही व्यक्तीच्या फायद्यासाठी उपयोजित करण्याचा" याएवजी घातले.
१२. १९५१ चा अधिनियम ३, कलम ३ व अनुसूचीद्वारे "कोणत्याही भाग ला राज्यात" हे शब्द गाठले.
१३. १९५७ चा अधिनियम ३६, कलम ३ व दुभरी अनुसूची यांद्वारे "किंवा" हा शब्द गाठला.
१४. १९३७ चा अधिनियम ७, कलम २ द्वारे "निवाड्याने देववलेला" या एवजी घातले.
१५. वरील अधिनियमाच्या कलम २ द्वारे घातले.
१६. १९६२ चा अधिनियम ६८, कलम ८ द्वारे घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून).
१७. १९७६ चा अधिनियम ६५, कलम ३ द्वारे घातले.

[अनुसूची पहिली]

[कलमे २(१) व ४ पहा]

अनुक्रमांक

इजेचे वर्णन

अर्थांजनक्रमतेच्या
हानीची टक्केवारी

[भाग पहिला]

ज्यांमधून कायमची संपूर्ण निःसमर्थता निष्पत्र झाली असे मानले जाते अशा इजांची यादी]

१	दोन्ही हात गमावणे किंवा बन्याच वरपासून कापावे लागणे	१००
२	एक हात व एक पाऊळ गमावणे	१००
३	तंगडीपासून किंवा मांडीपासून दोन्ही पाय कापावे लागणे अथवा एक पाय तंगडीपासून किंवा मांडीपासून कापाया लागणे व दुसऱ्या पायाचे पाऊळ गमावणे	१००
४	ज्याकरिता दृष्टी अत्यावश्यक आहे असे कोणतेही काम करण्यास मागणीदार असमर्थ ठरेल इतपत दृष्टी गमावणे	१००
५	चेहरा अत्यंत भयानकरीत्या विद्रूप होणे	१००
६	ठार बहिरेपण येणे	१००

[भाग दुसऱ्या]

ज्यांमधून कायमची आंशिक निःसमर्थता निष्पत्र झाली असे मानले जाते अशा इजांची यादी]

अवयव-उच्छेदनाची प्रकरणे—हात (दोहोपैकी एक)

*[१	खांद्याच्या सांध्यामधून कापावा लागणे	१०
२	अंसकूटाच्या टोकापासून *[२०.३२ सें.मी.] पेक्षा कमी खुंट शिल्लक राहील अशाप्रकारे कापावा लागणे	८०
३	अंसकूटाच्या टोकापासून *[२०.३२ सें.मी.] च्या पलिकडे ते कोपरहडाच्या टोकाखाली *[११.४३ सें.मी.] पेक्षा कमी इतका कापावा लागणे	७०
४	एक पंजा किंवा एका पंजाचा अंगठा व चार बोटे गमावणे अथवा कोपरहडाच्या टोकाखालील *[११.४३ सें.मी.] च्या पलिकडे कापावा लागणे	६०
५	अंगठा गमावणे	३०
६	अंगठा व त्याचे चवड्याचे हाड गमावणे	४०
७	एका पंजाची चार बोटे गमावणे	५०
८	एका पंजाची तीन बोटे गमावणे	३०
९	एका पंजाची दोन बोटे गमावणे	२०
१०	अंगठ्याचे शेवटचे पेराचे हाड गमावणे	२०
*[१०]	हाड न गमावता अंगठ्याचे टोक गिलोटिनने छाटावे लागणे	१०]

अवयव-उच्छेदनाची प्रकरणे—पाय

११	फक्त ठाचा उरतील इतपत दोन्ही पावले कापावी लागणे	९०
१२	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्याच्या अलिकडे दोन्ही पावले कापावी लागणे	८०
१३	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्यांमधून दोन्ही पावलांची सर्व बोटे कापावी लागणे	४०
१४	बोटांच्या पेरांमधील पहिल्या सांध्याच्या अलिकडे दोन्ही पावलांची सर्व बोटे कापावी लागणे	३०

१. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम १७ द्वारे मूळ अनुसूचीऐवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेज्ज्वापासून).

२. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम ९ द्वारे “ज्यांमधून कायमची अंशतः निःसमर्थता निष्पत्र झाली असे मानले जाते अशा इजांची यादी” शारेवजी घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेज्ज्वापासून).

३. वरील अधिनियमाच्या कलम ९ द्वारे जादा दाखल केले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेज्ज्वापासून).

४. वरील अधिनियमाच्या कलम ९ द्वारे मूळ अनुक्रमांक ३ ते ५४ यांना १ ते ४८ हे नवीन अनुक्रमांक दिले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेज्ज्वापासून).

५. १९९५ चा अधिनियम ३० कलम १४(एक) द्वारे मूळ भजकुराऐवजी घातले.

६. वरील अधिनियमाच्या कलम १४(दोन) द्वारे घातले.

अनुक्रमांक

इजेवे वर्णन

अर्थांजनक्रमतेच्या
हानीची टक्केवारी

१५	बोटांच्या पेरांमधील पहिल्या सांध्याच्या पलिकडे दोन्ही पावलांची सर्व बोटे कापावी लागणे	२०
१६	नितंवातून कापावे लागणे	१०
१७	महा उर्विकाकूटाच्या टोकापासून मोजल्यानंतर जास्तीत जास्त [१२.७० सें. मी.] इतपत खुंट उरेल अशा प्रकारे नितंवाखाली कापावे लागणे	८०
१८	महा उर्विकाकूटाच्या टोकापासून मोजल्यानंतर [१२.७०] सें. मी. पेक्षा अधिक पण मांडीच्या मध्यापलिकडे नाही इतपत खुंट उरेल अशा प्रकारे नितंवाखाली कापावे लागणे	७०
१९	मांडीच्या मध्यापासून गुडध्याखाली [८.८९] सें. मी. पर्यंत कापावे लागणे	६०
२०	गुडध्याखाली [८.८९ सें. मी.] पेक्षा अधिक पण [१२.७० सें. मी.] पेक्षा अधिक नाही इतपत खुंट उरेल अशा प्रकारे कापावे लागणे	५०
२१	गुडध्याखाली [१२.७० सें. मी.] पेक्षा अधिक खुंट उरेल इतपत कापावे लागणे	[५०]
२२	टाच उरेल इतपत एक पाऊळ कापावे लागणे	[५०]
२३	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्याच्या शलिकडे एका पावलातून कापावे लागणे	[५०]
२४	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्यामधून एका पावलांची सर्व बोटे गमावणे	२०

अन्य इजा

२५	विकृतिसंकर न होता, एक डोळा गमावला जाऊन दुसरा डोळा शावूत राहणे	४०
२६	विकृतिसंकर न होता किंवा बुबुळ विश्रूप न होता, एक डोळ्याची दृष्टी जाऊन दुसरा डोळा शावूत राहणे	३०
२७	[२६क एका डोळ्याची अंगठा: दृष्टी जाणे	१०]

क.—उजव्या किंवा डाव्या पंजाची बोटे गमावणे

तर्जनी

२८	संपूर्ण	१४
२९	दोन पेरांची हाडे	११
३०	एका पेराचे हाड	१
३१	हाड न गमवता टोक गिलोटिनने छाटावे लागणे	

मध्यले बोट

३२	संपूर्ण	१२
३३	दोन पेरांची हाडे	१९
३४	एक पेराचे हाड	७
३५	हाड न गमवता टोक गिलोटिनने छाटावे लागणे	४

करंगाठी

३६	संपूर्ण	६
३७	दोन पेरांची हाडे गमावणे	६
३८	एका पेराचे हाड गमावणे	६
३९	हाड न गमवता टोक गिलोटिनने छाटावे लागणे	२

ख.—उजव्या किंवा डाव्या पावलाची बोटे गमावणे

अंगठा

४०	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्यामधून	१४
४१	काही भाग हाडाची काहीशी हानी होऊन	१

अन्य कोणतेही बोट

४२	काही भाग हाडाची काहीशी हानी होऊन	१

एका पावलाची दोन बोटे—अंगठा वगळून

४३	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्यामधून	५
४४	काही भाग हाडाची काहीशी हानी होऊन	२

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १४(एक) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

२. वरील अधिनियमाच्या कलम १४(तीन) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

३. वरील अधिनियमाच्या कलम १४(चार) द्वारे घातले.

अनुक्रमांक		इंजेचे वर्णन	अर्थांजनक्षमतेच्या हानीची टक्केवारी
एका पावळाची तोन बोटे—अंगठा वगळून			
४५	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्यामधून	..	..
४६	काही भाग हाडाची काहीशी हानी होऊन	..	..
एका पावळाची चार बोटे—अंगठा वगळून			
४७	चवडा व बोटांची पेरे यांमधील सांध्यामधून	..	..
४८	काही भाग हाडाची काहीशी हानी होऊन	..	..

[टी.य.—या अनुसूचीत निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही गात्राचा किंवा अवयवाचा उपयोग संपूर्णपणे व कायमचा गमावणे म्हणजे ते गात्र किंवा तो अवयव गमावण्यासारखेच आहे असे मानण्यात येईल.]

अन्तर्राष्ट्रीय दुसरी

[कलम २(१) (द) पहा]

कलम २(१) (द) यांच्या उपबंधाच्या अधीनतेने ज्यांचा “कामगार” मा शब्दाच्या व्याख्येत समावेश केला आहे अशा व्यक्तींची यादी.

पुढील व्यक्ती कलम २(१) (द) च्या अर्थानुसार कामगार आहेत आणि त्या कलमाच्या उपबंधास अधीन आहेत, म्हणजेच जी कोणतीही व्यक्ती—

"[एक] लिपिकाचे पद किंवा रेळ्ये सोडून अन्यत, लिफ्ट अथवा वाफेवर किंवा अन्य यांत्रिक शक्तीने किंवा विंजवर चालणारे वाहन चालवणे, "[दुरुस्त करणे] किंवा त्याची देखभाल करणे यासंबंधात अगर अशा कोणत्याही वाहनात माल चढविणे किंवा त्यातून उतरवणे यासंबंधात कामावर लावलेली असेही ती व्यक्ती, किंवा

(दोन) जर एखाद्या वास्तुमध्ये किंवा तिच्या प्रसीमेत 'कारखाना अधिनियम, १९४८' (१९४८ चा ६३) कलम २ खंड (३) यामध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे निर्मिति-प्रक्रिया चालवली जात असून तेपे अथवा अशा कोणत्याही निर्मिती प्रक्रियेशी आनुपगिक किंवा तिच्याशी अगर तयार केल्या जाणाऱ्या वस्तूशी संबंधित असलेल्या एखाद्या कामी '[—मग अशा कोणत्याही कामातील रोजगार अशा वास्तुमध्ये किंवा तिच्या प्रसीमेत चाललेला असो वा नसो.—] वाफ, पाणी किंवा अन्य यांत्रिक शक्ती किंवा विद्युत शक्ती वापरली जात असेल तर, अशा ठिकाणी लिपिकाचे पद सोडून अन्यत्र कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(तीन) कोणतीही वस्तु किंवा वस्तूचा भाग तयार करणे, त्यात फेरफार करणे, दुरुस्ती करणे, तो सजविणे; त्यावर शेवंटचा हात फिरवणे किंवा त्याचा वापर, परिवहन किंवा विक्री या दृष्टीने त्यात अनुकूल बदल करून घेणे यासाठी ज्या वास्तुमध्ये किंवा जिच्या प्रसीमेत याप्रमाणे वीस किंवा त्याहून अधिक व्यक्ती कामावर लावलेल्या असतील अशा कोणत्याढी वास्तव कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती: * * *

*[स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनांसाठी, अशा वास्तुच्या किंवा प्रसीमांच्या बाहेर, परंतु कोणतीही वस्तु किंवा वस्तुचा भाग तपार करणे, त्यात फेरफार करणे, दुरुस्ती करणे, तो सजविणे, त्यावर शेवटचा हात फिरविणे किंवा त्याचा वापर, परिवहन किंवा विक्री या इृष्टीने त्यात अनुकल बदल करून घेणे यासंबंधीच्या कामाशी अनुपंगिक किंवा सबैधित अशा कोणत्याही कामावर लावलेल्या व्यक्ती अशा वास्तू किंवा प्रसीमांमध्ये कामावर लावलेल्या व्यक्ती असल्याचे मानण्यात येहील; किंवा]

(चार) नियोक्त्याचा उदीभ किंवा धंता याच्याशी संवंचित असे स्फोटक पदार्थ निर्माण करणे किंवा हाताळणे अशा कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

१. १९६० चा अधिनियम ५८, कलम ३ व दुसरी अनुसूची यांद्वारे जादा दाखल केले.
  २. १९६३ चा अधिनियम १५, कलम २ द्वारे पूर्वीच खड (एक) ते (तेरा) यांऐवजी घातले.
  ३. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम १८ द्वारे खड (एक) ते (नऊ) यांऐवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून.)
  ४. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १५(एक) द्वारे घातले.
  ५. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम १० द्वारे घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून).
  ६. वरील अधिनियमाच्या कलम १० द्वारे “किंवा” हा शब्द गाठला (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून).
  ७. वरील अधिनियमाच्या कलम १० द्वारे खड (तीन) नंतर स्पष्टीकरण घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून).

(पाच) 'खाण अधिनियम, १९५२' (१९५२ चा ३५) कलम २ खंड(ज) मध्ये व्याख्या केत्याप्रमाणे कोणत्याही खाणीमध्ये, कोणत्याही खाणकामावर अथवा कोणतेही खाणकाम किंवा मिळवलेले खानिज यांच्याशी आनुबंधिक अशा किंवा संबंधित अशा, लिपिकाचे पद सोडून अन्यत्र कोणत्याही प्रकारच्या कामावर किंवा जमिनीखाली कोणत्याही प्रकारच्या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(सहा) (क) जे जहाज संपूर्णत: किंवा अंशत: वाफेवर किंवा अन्य यांत्रिक शक्तीवर किंवा विजेवर चालते किंवा जे अशा रीतीने चालवण्यात येणाऱ्या जहाजाच्या सहाय्याने खेचण्यात येते किंवा खेचले जाण्याचे उद्देशित असेल अशा कोणत्याही जहाजाचा; किंवा

(ख) उपखंड (क) मध्ये समाविष्ट न केलेले जे जहाज निव्वळ पंचवीस हजार किलोग्राम किंवा त्याहून अधिक वहनभाराचे असेल अशा कोणत्याही जहाजाचा; किंवा

(ग) उपखंड (क) किंवा उपखंड (ख) मध्ये समाविष्ट न केलेल्या जहाजाला नुस्तया शिडानिशी जलप्रदास करण्यास पुरेसे क्षेत्र उपलब्ध आहे अशा कोणत्याही दर्यालायक जहाजाचा,

— नौकाधिपती किंवा खलाशी म्हणून कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(सात) (क) ती, ज्या जहाजाची नौकाधिपती किंवा यानिकगणाचा सदस्य नाही अशा कोणत्याही जहाजात माल चढवणे किंवा त्यातून उतरवणे, त्यात इंधन घालणे, त्याची बांधणी करणे, त्याची दुरुस्ती करणे, त्याची मोडतोड करून टाकण, त्याची साफसफाई करणे किंवा त्याला रंगरंगोटी करणे, अथवा कोणत्याही जलयानातून जो माल काढलेला आहे किंवा जो माल त्यात भरावयाचा आहे अशा मालाची [वंदरे अधिनियम, १९०८] (१९०८ चा १५) किंवा मोठे वंदर विश्वस्तमंडळ अधिनियम, १९६३ (१९६३ चा ३८)] याला अधीन असलेल्या कोणत्याही वंदराच्या सीमांमध्ये व्यवस्था पाहणे किंवा त्याची वाहतूक करणे; किंवा

(ख) कोडीतून एवादे जहाज दोरखडाने ओढून काढणे; किंवा

(ग) वंदराच्या भितीवरील नांगरवाडा किंवा धक्का यांच्यालम्हत जहाज खुटवणे किंवा खुटवलेली जहाजे तेथून बाहेर काढणे;

(घ) सुक्या गोदीत जलयाने प्रवेश करत असताना किंवा त्यातून बाहेर पडताना सुक्या गोदीचे तुळूल काढून टाकणे किंवा पुढ्हा वसविणे; किंवा

(इ) संकटाच्या वेळी कोणतेही जलयान गोदीमध्ये आणणे किंवा गोदीतून बाहेर काढणे; किंवा

(झ) पलास करण्याच्या काथायाच्या स्प्रिंगा आणि संरोधक तारा तथार करणे, कोडीच्या दरवाजांवर पाण्याची खोली दर्शवण्या खुणा रंभवणे, आवश्यक तेच्छा तेच्छा डफरे काढून टाकणे किंवा पुढ्हा वसविणे, मार्गिका जमिनीला लावणे, प्राणरक्षक बोये प्रमाणाबरहुकूम राखणे किंवा तशाच स्वरूपाचे अन्य कोणतेही देखभालविषयक काम करणे; किंवा

(क्ष) जहाजाचा दोरखंड मालधक्क्याकडे आणण्यासाठी डोंगांवरील कोणतेही काम करणे, यासाठी कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(आठ) (क) जमिनीपासून एका मजल्याहून अधिक उंचीची व्हावी अशा प्रकारे जिची रचना केली आहे किंवा तितकी उंच आहे किंवा होती अथवा जमिनीच्या पातळीपासून छपराच्या माझ्यापर्यंत ३६,५७६ मीटर इतक्या किंवा त्याहून अधिक उंचीची असेल अशी कोणतीही इमारत; किंवा

(ख) ज्याची सर्वात खालच्या टोकापासून सर्वात वरच्या टोकापर्यंतची उंची ३६,५७६ मीटर किंवा त्याहून अधिक असेल असे कोणतेही धरण किंवा वंधारा; किंवा

(ग) कोणताही रस्ता, पूल, बोगदा किंवा कालवा; किंवा

(घ) कोणताही मालधक्का, मालकट्टा, समुद्रतट किंवा कोणतीही खुटवणी धरून अन्य सागरी बांधकाम,

— यांचे बांधकाम, देखभाल दुरुस्ती करणे किंवा ते पाढून टाकणे या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(नऊ) कोणत्याही तारयंवाच्या किंवा दूरध्वनीच्या तारा किंवा खांब किंवा विजेची कोणतीही उंचावरील तार किंवा केदल किंवा खांब किंवा उभा टेकू किंवा त्याकरता लागणारी जोडसामग्री आणि खिळणसामग्री उभारणे, त्याची देखभाल करणे, त्याची दुरुस्ती करणे किंवा ती खाली उतरवणे या कामी लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(दहा) कोणताही हवेतील रुजुमार्ग, कालवा, नळमार्ग किंवा भलप्रणाल यांचे बांधकाम करणे, त्याचे काम चालवणे, दुरुस्ती करणे किंवा ती नष्ट करणे यासाठी लिपिकाचे पद सोडून अन्यत्र कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(अकरा) कोणत्याही अग्निशमक दलाच्या सेवेमध्ये कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १५(दोन) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

(बारा) '३[रेल्वे अधिनियम, १८८९] (१८८९ चा २४) याचे कलम २ खंड (३१) ब कलम १९७, पोटकलम (१)] यामध्ये आज्ञा केलेल्या अशा रेल्वे प्रशासनावरीवर केलेली संविदा पूर्ण करण्यासाठी एखाद्या व्यक्तीने प्रत्यक्ष किंवा उप संविदाकाराद्वारे कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(तेरा) रेल्वे डाक सेवेत निरीक्षक, डाक रक्क, डाक विलहकार किंवा व्हेन प्यून म्हणून [किंवा तारमास्तर किंवा डाक किंवा रेल्वे बाबटवाला म्हणून] कामाला लावलेली किंवा भारतीय डाक व तार विभागात सर्वसामान्यपणे वाहरची कामे करावी लागतात अशा कोणत्याही व्यवसायात कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती;] किंवा

(चौदा) नैसर्गिक ऐट्रोलियम किंवा नैसर्गिक गैस मिळविण्यासाठी करावयाच्या कामासंबंधात लिपिकाचे पद सोडून अन्यत्र कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(पंधरा) सुरुंग लावण्याची कामे ज्यात अंतमूर्त आहेत अशा कोणत्याही व्यवसायात कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(सोळा) ज्या खोदकामामध्ये मागील बारा महिन्यांतील कोणत्याही एका दिवशी [पंचवीस] पेक्षा अधिक व्यक्ती कामावर लावलेल्या असतील किंवा स्फोटक पदाथाचा वापर केला असेल किंवा त्या खोदकामाच्या सर्वात वरच्या टोकापासून सर्वात खालच्या टोकापर्यंतची खोला [३६,५७६ मीटर] हून अधिक होत असेल असे कोणतेही खोदकाम करण्यासाठी कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(सतरा) दहापेक्षा अधिक उतारू बाहून नेऊ शकणारी एखादी तरी चालवण्याच्या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; किंवा

(अठारा) जी जमीन [वेलदोडा], सिकोना, कॉफी, व रबर किंवा व्हायांची लागवड करण्याच्या प्रयोजनार्थ राखलेली असून जिच्यावर मागील १२ महिन्यांत पंचवीस किंवा त्याहून अधिक व्यक्ती अशा प्रकारे कामावर लावण्यात अल्या असतील अशा कोणत्याही जमिनीवर लिपिकाचे पद सोडून अन्यत्र कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; किंवा

[(एकोणीस) विद्युत शक्तीची निर्मिती करणे, ती स्पांतरित करणे, ती पारेषित करणे किंवा तिचे वितरण करणे किंवा गैसची निर्मिती करणे किंवा त्याचा पुरवठा करणे या कामी, लिपिकाचे पद सोडून अन्यत्र कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा]

(वीस) 'भारतीय दीपगृह अधिनियम, १९२७' (१९२७ चा १७) याच्या कलम २ खंड (३) मध्ये आज्ञा केलेल्या अशा दीपगृहात कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; किंवा

(एकवीस) जनतेत प्रदर्शित करावयाची म्हणून उद्देशित असलेली चलाचिचवकावरील चिन्ह निर्माण करण्याच्या किंवा अशी चिन्ह दाखविण्याच्या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; किंवा

(बाबीस) हत्ती किंवा वन्य प्राणी शिकवून तयार करणे, त्यांना पाळणे किंवा त्यांच्याकडून काम करून घेण या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; किंवा

[(तेवीस) ताढवुक्षांना खाप लावणे किंवा झाडे तोडणे किंवा त्यांचे ओंडके करणे, किंवा अंतर्देशीय नलधीमधून इमारती लाकडाची वाहतूक करणे किंवा वणवे आटोक्यात आणणे किंवा ते विज्ञवणे पा कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(चोबीस) हत्ती किंवा वन्य प्राणी पकडण्याच्या किंवा त्यांची शिकार करण्याच्या मोहिमेत कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; किंवा]

[(पंचवीस)] पाणवुडधा म्हणून कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती ; [किंवा

(सध्वीस) (क) जेथे माल साठवलेला असेल, आणि जेथे मागील बारा महिन्यांतील कोणत्याही एखाद्या दिवशी अशाप्रकारे दहा किंवा त्याहून अधिक व्यक्ती कामावर लावलेल्या असतील अशी कोणतीही व्यावर किंवा अन्य जागा ; किंवा

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १५(तीन) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

२. १९५९ चा अधिनियम ८, कलम १८ द्वारे घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

३. वरील अधिनियमाच्या कलम १८ द्वारे "पञ्चास" या शब्दाएवजी घातले (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

४. वरील अधिनियमाच्या कलम १८ द्वारे 'वीस फूट' या एवजी हा शब्दोत्तलेच घातला (१ जून, १९५९ रोजी व तेव्हापासून).

५. १९६२ चा अधिनियम ६४, कलम १० द्वारे घातले (१ फेब्रुवारी, १९६३ रोजी व तेव्हापासून).

६. १९६५ चा अधिनियम ३०, कलम १५(चार) द्वारे मूळ मजकुराएवजी घातले.

७. १९३८ चा अधिनियम ९, कलम ११ द्वारे घातले.

८. वरील अधिनियमाच्या कलम ११ द्वारे मूळ खंड (तेवीस) याला (पंचवीस) असा नवीन क्रमांक दिला.

९. वरील अधिनियमाच्या कलम ११ द्वारे घातले.

(ख) जेथे भागील वारा महिन्यातील कोणत्याही एका दिवशी असाप्रकारे [पश्चात] किंवा त्याही अधिक व्यक्ती कामावर लावलेल्या असतील अशी कोणतीही बाजारेठ,

—यामध्ये किंवा त्यांच्या प्रसीमांमध्ये मालाची व्यवस्था किंवा वाहतूक करण्याच्या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(सत्तावीस) ज्यामध्ये रेडियम किंवा क्ष-किरण उपकरणांचे हाताळावे आणि चालवणे लागतात व किरणोत्सारी पदार्थांची संपर्क ठेवावा लागतो अशा कोणत्याही व्यवसायामध्ये कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती;] [किंवा

(अड्डावीस) 'भारतीय बाय्यान अधिनियम, १९३४' (१९३४ चा २२) कलम २ मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे, बाय्यानाची बांधणी करणे, उशारणी करणे, ते मोडणे, चालवणे किंवा त्याची देखभाल करणे या कामी किंवा यासंवधात कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(एकोणतीस) वाकेवर किंवा अन्य यांत्रिक शक्तीने किंवा विजेवर चालणारी कणिके किंवा अन्य यंत्रके यांच्या सहाय्याने [उद्यानविषयक, वनशास्त्रीय, संधुभक्तिकापालन किंवा शेती करण्याच्या कामावर] लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(तीस) तलिका-कृप बांधणे, त्याचे काम चालवणे, दुरुस्ती करणे किंवा देखभाल करणे यासाठी लिपिकाचे पद, सोडून अन्यत कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(एकतीस) कोणत्याही इमारतीतील विद्युतजोडसामुद्रीची देखभाल, तिची दुरुस्ती किंवा ती बदलून बद्दीच बसवणे या कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती; किंवा

(बत्तीस) सकंशीमध्ये कामावर लावलेली असेल ती व्यक्ती.]

[(तेहतीस) कोणत्याही कारखान्यात किंवा व्यापारी संस्थेत पहारेकरौ म्हणून कामावर लावलेली कोणतीही व्यक्ती; किंवा

(चौतीस) समुद्रात भासेमारीच्या कोणत्याही कामावर लावलेली कोणतीही व्यक्ती; किंवा

(फलीस) सर्पविष काढण्यासाठी साप हाताळावे लागणाऱ्या कामासाठी किंवा साप किंवा अन्य कोणत्याही विषारी प्राणी किंवा कीटक यांवर देखरेख ठेवण्याच्या कोणत्याही कामासाठी कामावर लावलेली कोणतीही व्यक्ती; किंवा

(छत्तीस) घोडे, खेचर आणि बैल यांसारख्या प्राण्यांना हाताळावे लागणाऱ्या कामावर लावलेली कोणतीही व्यक्ती; किंवा

(सदतीस) यांत्रिकरीत्या चालवण्यात येणाऱ्या कोणत्याही वाहनावर भाल भरण्यासाठी किंवा माळ उत्तरविष्यासाठी किंवा असा वाहनात जो भाल भरलेला असेल तो भाल हाताळावा लागणाऱ्या कामावर किंवा त्याची वाहतूक करण्यासाठी कामावर लावलेली कोणतीही व्यक्ती; किंवा

(अडतीस) स्थानिक अधिकारितेच्या प्रसीमांच्या अंतर्गत येणाऱ्या मलप्रणाल किंवा मलकुँडाच्या स्वच्छतेच्या कामावर लावलेली कोणतीही व्यक्ती; किंवा

(एकोणचालीस) नद्यांचे सर्वेक्षण आणि अन्वेषण, समन्वेषण किंवा भापन किंवा अभौक्षण करण्याच्या कामात वेधन प्रक्रिया, जलशास्त्रीय अभौक्षण आणि पुराचे भाकित वर्तवण्याच्या कामाचा, भूजल सर्वेक्षण व समन्वेषण यांचा अंतर्भव असणाऱ्या कामावर लावलेल्या व्यक्ती; किंवा

(चालीस) जंगलांच्या स्वच्छतेच्या किंवा जमीन किंवा तळी वापण्यायोग्य करण्यासाठी वारा महिने बालू असणाऱ्या कामावर, कोणत्याही एका दिवशी ५ चंद्रीस व्यक्तीहीन अधिक लावलेल्या व्यक्ती; किंवा

(एकेचालीस) जमीन कसण्याच्या किंवा पश्चिमाचे परिपालन किंवा पालन करण्याच्या किंवा बनातील कामे करण्याच्या किंवा मासेमारी करण्याच्या वारा महिने चालणाऱ्या कामावर कोणत्याही एका दिवशी ५ चंद्रीस व्यक्तीहीन अधिक लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

(बेचालीस) विहीरी, नलिका कृप, तळी, सरोवरे, झरे आणि तत्सम पाणी वर खेचून वेण्यासाठी बापरात भाणल्या जाणाऱ्या पंप साधन सामग्रीच्या प्रतिष्ठापनाच्या, परिरक्षेच्या किंवा दुरुस्तीच्या कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

(द्वेचालीस) उघडी विहीर किंवा खोदलेली विहीर, विधणविहीर, विधण-नि-खोदलेली विहीर, पापर स्थान यांच्या बांधकामाच्या, खोदलेली कामाच्या किंवा ती खोल करण्याच्या कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

१. १९५१ चा अधिनियम ८, कलम ८ द्वारे "शंभर" या शब्दाएवजी बाबते (१ जून, १९५१ रोजी व तेज्ज्ञापासून).

२. बरील अधिनियमाच्या कलम १८ द्वारे बाबते (१ जून, १९५१ रोजी व तेज्ज्ञापासून).

३. १९५५ चा अधिनियम ३०, कलम १५ (पाच) द्वारे मुळ मजकुराएवजी बाबते.

४. बरीक अधिनियमाच्या कलम १५ (सहा) द्वारे बाबते.

(चव्वेचाळीस) कुर्हित्रिषयक कामात किंवा लागवडीत कीटकनाशके किंवा कीटकाशके यांच्या फकारणीच्या आणि भुकटी फदारणीच्या कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

(पंचेचाळीस) यांत्रिक पद्धतीने केल्या जाणाऱ्या कापणी किंवा मळणी या कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

(सेहेचाळीस) बलीवर्द यंत्रे, कर्षिते चालवण्याच्या, वीजेच्या साहाने शेती करण्याच्या आणि तस्म कामावर लावलेल्या किंवा त्यांच्या दुरुस्तीच्या कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

(सत्तेचाळीस) जमिनीपासून ३.६६ मीटरसे किंवा त्याहाने अधिक उंचीवरील जाहिरात फलकावर चित्र रंगविण्यासाठी चित्रकार म्हणून कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती; किंवा

(अठेचाळीस) थ्रियक पतकार व अन्य वृत्तपत्र कर्मचारी (सेवाशर्ती) आणि संकीर्ण उपबंध अधिनियम, १९५५ (१९५५ चा ४५) यात दिल्याप्रमाणे प्रस्थापित करण्यात आलेल्या कोणत्याही वृत्तपत्रात कामावर लावलेल्या आणि बाह्य कामावर लावलेल्या कोणत्याही व्यक्ती;

स्पष्टीकरण.—या अनुसूची कोणत्याही विशिष्ट प्रकरणी “मारील बारा महिने” या शब्दप्रयोगाचा संबंध अशा प्रकरणी ज्या दिवशी अपघात घडला त्या दिवशी संपूर्णाच्या बारा महिन्यांच्या कालावधीशी आहे.]

[अनुसूची तिसरी]

(कलम ३ पहा)

व्यवसायजन्य रोगांची सूची

अनुक्रमांक	व्यवसायजन्य रोग	कामधंदा
(१)	(२)	(३)

भाग—क

१ अवसायात ऊर्याची लागण होण्याचा खास करून धोका (क) आरोग्यास धोका पोहचवणारे सर्व असती, असे संकामक आणि परजीवी रोग.

(ख) पशुवैद्यकीय कामाचा संबंध येणारे काम.

(ग) प्राणी, प्राण्याचे शब, त्या शबाचे भाग किंवा प्राण्यामुळे किंवा प्राण्याच्या शवामुळे जो दूषित आलेला आहे असा व्यापारी माल यांच्या हाताळणी संबंधील काम.

(घ) दूषित होण्याचा विशिष्ट धोक असलेले इतर काम.

२ संपीडित वायुमध्ये काम केल्याने होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.

३ शिसे किंवा त्याच्या विषारी संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.

४ नायद्रूस धुरामुळे होणारी विषबाधा. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.

५ कांबंनी कांस्फरसाच्या संयुगामुळे होणारी विषबाधा. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.

भाग—ख

१ फॉस्फरस किंवा त्याच्या विषारी संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.

२ बारा किंवा त्याच्या विषारी संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.

३ बेन्जीन किंवा त्याच्या विषारी समजातीय पदार्थी- संबंधित धोका असणारे सर्व काम. मुळे होणारे रोग.

४ बेन्जीन किंवा त्याचे समजातीय यांच्यापासून संबंधित धोका असणारे पर्व काम. निष्पापाच्या विषारी नायद्रू व अमिडो पदार्थामुळे होणारे रोग.

१. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम ६ द्वारे यूठ अनुसूची तीत नेव्हजी घालते. (१ जुलै, १९८४ रोजी व तेहापासून).

अनुसूची तिसरी

(१)

(२)

(३)

भाग—ब

- ५ क्रोमिअम किंवा त्याच्या विषारी संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- ६ आर्सेनिक किंवा त्याच्या विषारी संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- ७ किरणोत्सारी पदार्थ आणि आयनकारी प्रारथ किरणोत्सारी पदार्थाची प्रक्रिया किंवा यामुळे होणारे रोग. आयनकारी प्रारण क्रिया संपर्कात आल्यारे सर्व काम.
- ८ डांबर, खड्याडांबर, बिट्मेन, खनिजतेल, अन्धासिन संबंधित धोका असणारे सर्व काम. किंवा संयुगे या पदार्थापासून उत्पादित होणारे पदार्थ व त्याचे अवशेष यामुळे होणारा बाह्यत्वचा ग्रंथीचा प्रथमावस्थेतील कर्करोग.
- ९ (ऑलफॉटिक अँडोब्रैंटिक सिरिजच्या) हायझो- संबंधित धोका असणारे सर्व काम. कार्बनचे विषारी हॉलोजनासाधित पदार्थ यामुळे होणारे रोग.
- १० कार्बनडायसल्फाइड (द्विगंधिल) मुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- ११ इन्फारेड किरणोत्सर्गामुळे होणारा व्यवसायजन्य संबंधित धोका असणारे सर्व काम. मोर्तीर्बंदू.
- १२ मॅग्नीज किंवा त्याच्या विषारी संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- १३ अन्याबीमध्ये अंतर्भूत नसलेले भौतिक, रासायनिक संबंधित धोका असणारे सर्व काम. किंवा जीवशास्त्रीयकारक यामुळे होणारे त्वचारोग.
- १४ गोंगाटामुळे श्रवणशक्तीला हानी पोहोचणे. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- १५ डायनायट्रोफिनॉल किंवा समजातीयामुळे किंवा संबंधित धोका असणारे सर्व काम. डायनायट्रोफिनॉलच्या ऐवजी वापरलेल्या पदार्थामुळे किंवा अशा पदार्थाच्या क्षारामुळे विषबाधा.
- १६ बेरिलियम किंवा त्याच्या संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- १७ कॅडमियम किंवा त्याच्या संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- १८ कामाच्या प्रक्रियेमध्ये अंतर्भूत असलेल्या मान्यता- संबंधित धोका असणारे सर्व काम. प्राप्त संवेदनक्षम कारणामुळे होणारा व्यवसायजन्य दमा.
- १९ प्लुओरिन किंवा त्याच्या संयुगामुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- २० नायट्रोग्लिसरीन किंवा इतर नायट्रोऑसीड एस्टर- संबंधित धोका असणारे सर्व काम. मुळे होणारे रोग.
- २१ अल्कोहोलस आणि कीटोनसमुळे होणारे रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- २२ कार्बनमोनॉक्साइड आणि त्याचे विषारी साधित संबंधित धोका असणारे सर्व काम. पदार्थ, हायट्रोजेन सल्फाइड या श्वासावरोधकामुळे होणारे रोग.
- २३ ऑक्सेस्टोसमुळे होणारा फुफकुसाचा कर्करोग आणि संबंधित धोका असणारे सर्व काम. मेसोथेलिओमस.
- २४ मूत्राशय किंवा मूत्रपिंड किंवा मूत्रवाहिनी यांच्या संबंधित धोका असणारे सर्व काम. बाह्यावरणाला होणारा प्राथमिक अवस्थेचा निभोप्लाज्म (अर्बूद).
- [२५ हिमाच्छादित क्षेत्रात येणारी हिमाळ्यता. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- २६ अतिउष्ण हवामानामुळे होणारा रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.
- २७ अति घंड हवामानामुळे होणारा रोग. संबंधित धोका असणारे सर्व काम.]

१. १९९५ चा अधिनियम ३०, कलम १६ इरे चातले.

भाग बारा—५

अनुसूची

(१) (२) (३)

भाग—ग

- १ स्कलीरोजेनिक खनिज भुकटी (सिलीकॉसिस, संबंधित धोका असणारे सर्व काम, ब्रॅन्थ्याओसिलीकॉसिस, बॅस्ट्रोट्रोसिस) यामुळे होणारा न्युमोकॉनिअॉसिस आणि सिलिकोट्रोब्वर्स क्युलोसिस मात्र सिलीकॉसिस हा घटक, असमर्थता निर्माण करण्यात किंवा मृत्यु घडून येण्यात अपरिहार्य घटक असावयास हवा.
- २ वैगेसॉसिस.
- ३ कापूस, लवचिक ताग आणि सिसल भुकटी संबंधित धोका असणारे सर्व काम (बायसिओनसीस) यामुळे होणारा ब्रॉन्कोपलमनरी रोग.
- ४ कार्बन भुकटीच्या श्वसनामुळे होणारा एक्सट्रीम्सीक संबंधित धोका असणारे सर्व काम. बॅलर्जीक बॅल्वीलीटीस रोग.
- ५ कठीण धातूपासून होणारा ब्रॉन्कोपलमनरी रोग. [संबंधित धोका असणारे सर्व काम.]

[अनुसूची चौथी

(कलम ४ पहा)

कायमची निःसमर्थता आणि मृत्यु झाल्याच्या तारखेच्या लगतपूर्व त्याच्या शेवटच्या वाढदिवशी त्याच्या वयाची पूर्ण झालेली वर्षे गुणक.

कामगाराला भरपाई देय झाल्याच्या तारखेच्या लगतपूर्व त्याच्या शेवटच्या वाढदिवशी त्याच्या वयाची पूर्ण झालेली वर्षे गुणक

(१)

(२)

१६ हून अधिक नाही	२२८.५४
१७ हून अधिक नाही	२२७.४९
१८ हून अधिक नाही	२२६.३८
१९ हून अधिक नाही	२२५.२२
२० हून अधिक नाही	२२४.००
२१ हून अधिक नाही	२२२.७१
२२ हून अधिक नाही	२२१.३७
२३ हून अधिक नाही	२१९.९५
२४ हून अधिक नाही	२१८.४७
२५ हून अधिक नाही	२१६.९१
२६ हून अधिक नाही	२१५.२८
२७ हून अधिक नाही	२१३.५७
२८ हून अधिक नाही	२११.३९
२९ हून अधिक नाही	२०९.९२
३० हून अधिक नाही	२०७.९८
३१ हून अधिक नाही	२०५.९५
३२ हून अधिक नाही	२०३.८५

१. १९८४ चा अधिनियम २२, कलम ३ द्वारे मूळ अनुसूची चार ऐवजी घातले (१ जुलै १९८४ रोजी व तेजापासून).

